

U dna je polévka nejhustší

Michal Matoušek

Ode dna

© Michal Matoušek, 2015
ISBN 978-80-87563-29-8

*Nikdy jsem si nemyslel,
že budu chtít psát zrovna tohle,
a navíc mám podepsanou mlčenlivost;
to je takové profesní otisknutí palce,
že co bylo v domě, je jen pro mě.*

*S čímž tedy bude každopádně problém.
Přemýšlím dost často, jak to udělat,
když všechny ty krámy přeci jen
potřebuju na cestu shodit,
a nevím, pořád nevím,
píšu si a čekám,
co vymyslím.*

1.

Na sklonku toho roku jsem byl dvakrát za přáteli.

Za šachovými přáteli, podotýkám; jako mladí jsme spolu jezdili po republice i po světě za našimi černobílými ctižádostmi. Časem se cesty se scházejí a zase rozcházejí... chtěl jsem je zkrátka po letech vidět. A taky jim říct, že jsem bez místa. Že jsem od doby, co mě z firmy, kterou jsem zakládal, vyštvali jiní mí dávní přátelé, o práci nezavadil jinak než na přímlovu přátel – hádejte, kluci, co po vás chci!

No, nedopadlo to. Ale zkusit se to muselo.

Nečekal jsem ovšem, že se mnou vyběhnou tak rychle. Zažili jsme spolu hodně, a nebyly to zážitky jen šachové. Sotva jsem však o své situaci začal, přerušovali mě, odváděli řeč, zvedali oči k nebi... tohle se ve slušné společnosti, notabene přátelům, nedělá! – Jako kdybych mezi samými kovanými krasoduchy tvrdil, že sice nerozumím umění, zato však vím, co se mi líbí.

* * *

Přátelé. Cesty se scházejí a zase rozcházejí. To zvládám.

Seděl jsem s nimi, se všemi těmi svými milými šachovými, a oni vysvětlovali. Že jsem parazit. Dlužník společnosti, tedy i jejich. Přeci jen, pobírám podporu... tohle přátele věřitele vydráždí nejvíc. Nepracuju, jím, zatímco oni.

Ano, bránil jsem se, bránil jsem se tvrdě. Není nesnadné bránit se tvrdě, když uvážíme, kolik let jsem celý sociální systém všelijakými odvody sytil. Mě houby zajímá, kolik oni pracují, vydělávají, investují a tratí na daních! – Měli jsme se státem smlouveny nějaké podmínky a já svůj díl podmínek splnil.

Bránil jsem se tak tvrdě, že přijít za přáteli potřetí nebude už v tomhle životě možné.

Být bez práce.

Je to první vykročení na cestu k chudobě; chudobou nemyslím jen hmotnou nouzi. Mě s mým psaním se to zas až tolik netýkalo, ale spoustě lidem se život úplně vyprázdní.

Jako nezaměstnaní se učíme žít přiměřeně svému statutu i vyhlídkám: nedělat plány, nevěřit slibům, nečekat nic. Nebo čekat úplně všechno. Neúspěch je průběžně rostoucí pravděpodobností všeho... někoho zdrtí, někomu rozšíří obzor. Někdo se naučí žít ze dne na den, což nikdy nechtěl ani neuměl, ale teď musí.

Je to jako cizí řeč, již si osvojíme prostým poslechem.

Čtu si příběhy starších lidí bez místa: někdo obešel osmdesát pohovorů a přijali ho tam, kde s mladými udělali špatnou zkušenost. Někdo obešel sto deset pohovorů a radši začal podnikat; vydělá si na slanou vodu, ale aspoň mu to zaplňuje dny. Někdo obešel sto třicet pohovorů, dodělával vysokoškolské vzdělání, nakonec ho vzali tam, odkud ho prve vyhodili... tu svou vysokou ale v zaměstnání neuplatní.

A zůstaly mu po ní dluhy, které neumoří do smrti.

* * *

Tyhle řádky by se neměly číst jako rekurs k vrchnosti nebo vznášení nároku. „Nemůžeme počítat s nějakým rozhodčím, který by zde byl kvůli něčemu jinému než kvůli udílení sankcí za neúspěch. Stát, který by měl urovnávat spory a kompenzovat nerovnosti, se zmůže jen na to, že ošetřuje raněné a pohřbívá padlé.“ Citováno nepřesně. Jak tahle věta milé přátele rozběsnila!

Asi právě proto jsem ji tam řekl.

Já, myslím teď sám za sebe, jsem nikdy nenárokoval, že by moje problémy měl řešit stát v celé své užitečnosti a kráse. Co rozumného se dá taky čekat od nečitelného a mizerně hospodařícího molocha, když vás v nouzi nechtějí vyslechnout ani vaši přátelé?!

2.

Nakonec jsem práci sehnal, v centru pro lidi bez přístřeší.

Začalo to nočním vrátným v noclehárně pro ně. V zimě tady umrzl bezdomovec a město se začalo starat; vlastně nevím přesně, kdo se starat začal. Zkrátka nastartovali projekt, potřebovali lidi na noční služby a nikdo jim to nechtěl dělat.

Několik pravidel té služby: klientovi musí být víc než osmnáct, musí se prokázat platným dokladem, nesmí být opilý ani přehnaně znečištěný, nesmí být agresivní. Zákaz vnášení alkoholických nápojů do objektu: velmi striktně. Jediná možnost je láhve hned při vstupu nahlásit a odevzdat, ráno při odchodu je klienti dostanou zpátky.

Co se opilosti týče, nebyli jsme tolik rigorózní. Mnozí klienti v náladě přišli, ale i se svou opičkou si hned zalezli. Vnášení alkoholu byl od začátku problém; celý život někam něco pašují a naučili se to dobře, takže vás podfouknou, kdykoli si usmyslí... jenže pak se napijou a jejich ostražitost poleví. Zabavoval jsem jim o půlnoci láhev, stáli kolem v sevřeném kruhu a já si říkal Co teď bude? Kdo uhodí první? – Ne, nikdy jsem nedostal po hubě, přestože jsem několikrát mohl.

Náš klient, pravda, oblibuje alkohol. Ale ocení, nebo možná jen strpí, když se s ním jedná otevřeně; myslím občas potřebuje vidět, že i když momentálně nejsou vyhlídky nejrůznější, on, bezdomovec, není pro nás jen objekt, na němž bezrizikově vykonáváme sociální práci.

* * *

Noclehárna zaznamenala úspěch, nikdo neumrzl, město ocenilo a na stole byl projekt Nízkopražového denního centra. Byl jsem už v branži trochu zavedený, nabídl svoje *know how*, vzali mě. Popadl jsem kýbl a vařečku...

Vařím jim, uklízím po nich. Peru jim. Sbíráme pro ně šatstvo, sháníme ubytování, pomáháme s doklady... já vím, nejmilejší šachoví, že ve vašich očích je to jen nepatrný posun. Nejsem už parazit, ale pečuju o ně. Což je špatné téměř stejně, protože zas je tu někdo, kdo nepracuje a jí...

Dobře, dobře – už přátele nechám na pokoji.

* * *

Proč dělám tuhle práci: určitě i proto, že jiná nebyla. Je někdo pohoršen mou upřímností? Rád by ve mně našel zář sociálního porozumění a sebeobětování? Oslavil ve mně ducha Matky Terezy?

To se musím omluvit. Já vážně nejsem apoštol milosrdenství. Nepřináším poselství na kamenných deskách, nechci rozdat svou duši potřebným, nemám ambice spasit blahoslašené chudé. Ale ani si je dopředu neošklivím, proč bych měl? – Je to práce jako každá jiná, a já jsem snad taky jako kdekdo jiný: ne bez srdce a bez rozumu.

„Žebrák je řemeslo jako každé jiné. Ano, je zcela neužitečné, ale vždyť spousta úctyhodných povolání je taky bez užitku. A jako sociální typ... ve srovnání s prodávací většiny patentovaných léků je poctivý, ve srovnání s majiteli nedělních novin je ušlechtilý, ve srovnání s lidmi, kteří vám vnucují své zboží na splátky, je laskavý. Nemyslím si, že by na žebrákovi bylo něco, co by ho řadilo do jiné třídy, než jsou normální lidé, nebo co by dávalo normálním lidem právo, aby jím opovrhovali.“ Orwell.

Jasně, četl jsem si. Na rozdíl od autorů, kteří bezdomovectví sledují s klinickou odtažitostí a složitě ho, jako doprovodný jev, zakomponovávají do svého výkladu světa, Orwell na ulici skutečně byl... byla to, před devadesáti lety, jiná ulice než dnes? Napohled určitě; muži nosili cylindry a frajerské hůlky, jen tak pro ozdobu.

Orwell. – Měl jsem mezi klienty někoho takového?

Taky je ve vzduchu otázka, jak dlouho nám naše práce vydrží. – Projekty se, ale tohle by líp vysvětlil někdo jiný, píšou „na dobu určitou“. I smlouvy s pracovníky se sepisují maximálně na rok a zažil jsem, že týden před vypršením smlouvy staré jsme neměli podepsanou smlouvu novou.

Ne každý takovou nejistotu snáší, ne každý je na ni předchozím svým životem připraven. Kdo by nám mohl vyčítat, kdyby, pokud by přišly slušné nabídky, všichni pracovníci centra naráz odešli? – Kdo by situaci řešil, a jak? Koho by z ní vinili?

Přeci nás, to dá rozum.

* * *

Je vlastně s podivem, že existenci centra pomohla v našem městě politická garnitura „pravicová“. Dnes je významnějším jeho zastáncem garnitura „levicová“, která však v době, kdy mohla, projekt centra neprosadila, ba ani nenavrhl. – Nemusíme se přehnaně zabývat „garniturami“; spíš se věc má tak, že se myšlenky chopily dvě obdivuhodné dámy, vypiplaly ji, politické garnitury za nimi jen povlávaly. *Cherchez la femme*.

Hlasování o budoucnosti centra dopadají těsně, aspoň co vím. Předpokládám, že v zastupitelstvu sedí všelijací lidé, všelijací lidé sedí všude, některým jsem při různých příležitostech odpovídal na různé otázky... ale určitě bych si nechtěl ta hlasování představovat jako boj Dobra a Zla, podle toho, kdo nám drží či nedrží palec. – Někdo chce mít město bílé, bohaté a odůvodněně štedré, zatímco někdo jiný by třeba bral město víc multikulturní, vstřícné a pomáhající...

A to zdaleka není všechno. Ještě se najdou myslitelé, kteří navrhuji řešení velmi radikální: tak třeba zřídít koncentrační

tábory. Věřili byste, že něco takového v Evropě, v jedenadvacátém století, ještě někoho napadne?

Věřte.

* * *

Téhle rozmanitosti odpovídá i mediální ohlas naší práce.

Je celkem značný, pro nezasvěceného až překvapivě. V životě jsem nebyl tak často v novinách jako teď na sklonku kariéry! Nejen citace, dokonce i barevné fotky: u brány, tam pohostinně otevírám dveře, s vařečkou nad hrncem, jak míchám rizoto, nebo v noclehárně, když sešroubováváme postele.

Můj přívětivý slovanský úsměv při třídění sociálního šatníku. Podtitulek: „Jsme jako smrt, bereme všechno, říká nám sociální pracovník.“ Tomu jsme se smáli dlouho. – Rozhlasový pořad, kde do éteru naopak hlásám: „Té práce je zapotřebí moc, ale skutečně není pro každého...”

Znají a zdraví mě lidé, které jsem nikdy v životě neviděl.

Někteří novináři přicházejí s přesnou představou o tom, co napíšu, a hledají jen, co by jejich předpřipravenou verzi podpořilo. Udělají to jednou, podruhé, potřetí odmítneme mluvit a žádáme, aby opustili, oni se dovolávají svobody informací, my protestujeme proti evidentní manipulaci, oni vyhrožují, my si vyprošujeme... myslím, že takhle nějak obíhá voda v přírodě.

Roztomilé jsou předvolební návštěvy s mediálním doprovodem: podržtaškové se rojí, politička vnikne, všechno ji dojíká, naší práci se klaní, mohla by nějak pomoci? Když vidí, jaké mladé tu máme klienty, tak ona, matka dvou kluků, by brečela a brečela... podržtaškové rychle fotí veřejně prospěšnou paní, která si našla čas navštívit centrum pro bezdomovce, neboť cítí, vždycky cítila především s těmi nejchudšími, a tak to má být! Ještě fotečky v družném rozhovoru s klienty, nastartovat auta... co je na programu dál?

Oběd se starostou.

4.

Je té práce zapotřebí, proto ji dělám.

Nesmí si ji člověk úplně pouštět k tělu. Je vyčerpávající, špinavá, zajímavá, často bezvýsledná, někdy nebezpečná, inspirující. Nepotřebujete ji milovat, abyste ji dělali dobře... lidí bez přístřeší přibývá a dělat tu práci dobře je den ode dne složitější.

Upřímně: co je nebo mělo by být výkladní skříní obce, města, celé společnosti: okázalé bohatství bohatých, kterým se život po materiální stránce povedl a které nám média tvrdohlavě dávají za vzor, nebo pocit sounáležitosti nevylučující ani chudáky, jimž se život povedl ne příliš?

Tahle otázka by měla být vyslovována hodně nahlas. Jenže to bychom napřed museli řádně zbohatnout, sehnat si vysílací licenci, opatřit inzerenty a mezi reklamami otázku do veřejnosti prát pod tlakem... jak dlouho by nám naši inzerenti vydrželi? To se dá odhadnout dost přesně.

Kolikrát jsem z rozhorlených úst poslouchal, jak si město lidi bez přístřeší „z našich daní hýčká“! Kolikrát si dobře situovaní občané nechali sečíst dávku hmotné nouze s doplatkem na bydlení a pak užasle otvírali pusy: „Tolik jen sám pro sebe nemám ani já!“

Ale o kvalitě života na dávkách se mnou nechtěl rozmlouvat nikdo. Samozřejmě. – Kolikrát jsem se musel smát nad úvahami, jak na lidech bez přístřeší ušetřit a kam by měly takto ušetřené peníze přijít!

Cha! Smál jsem se, ale k smíchu to moc nebylo.

* * *

V téhle souvislosti je určitě užitečné zmínit, jak česká ničemnost dokázala z distribuce doplatků na bydlení vyrobit

výnosný byznys pro bezskrupulózní provozovatele ubytoven. Stát, náš výborný příčinlivý stát reagoval pomalu a špatně... třeba tenhle figl: bezdomovec má nárok na doplatek na bydlení, přespává však někde tajně a doplatek nečerpá. Dozví se o příslušném podnikateli, ten ho papírově ubytuje, doplatek na bydlení od úřadu práce chladnokrevně inkasuje a zlomek té částky bezdomovci dává v hotovosti... výhodné pro oba, ale kdo tenhle kšeft platí?

Jestli nevíte, podívejte se do zrcadla.

Takže dobře situovaný skutečně může mít dojem, že se jeho daněmi plýtvá, víceméně i jistotu, že ty prachy někdo přímo rozkrádá... při předvolebních návštěvách politikům říkáme: zákony i prováděcí vyhlášky vznikají se záměrnými chybami, aby z jejich nedostatečnosti měly konkrétní subjekty svůj profit. – Usmívají se, těší se na oběd se starostou, nejradši by nás poslali někam... ale vydrží. Bojují o hlasy; někam nás pošlou, až jestli je získají.

Dobře situovaný občan. Cítí se být sloupem společnosti, a kdo ví, možná jím doopravdy je. Tvrdí, že bohatý dnes může být každý; jenom ten prý nemůže, kdo je hloupý nebo líný. – Zazobanci všech zemí, spojte se!

Dělám tu práci, a ona je občas pro veřejnost *non grata*; pěstuje se obava, že se za naší pomocí začnou sjíždět lidé, které by dobře situovaní ve svém okolí radši neviděli. – „Třetina bezdomovců jsou mladí lidé plní sil, programově nepracující, příživníci. Hledejme cestu, jak se té svoloče zbavit.“

* * *

Mám nápad: zabijeme je. Nebo na ně našijeme stejnokroje a oni je budou muset nosit. Nabarvíme každému jedno ucho svítivou červenou a budou varovně blikat. Budou muset po setmění chodit v předklonu. Koupíme parcelu, obeženeme ji ostnatým drátem a oni tam budou přenášet kameny z hromady na hromadu nebo vybírat čočku z popela...

Svoloč. Plná sil.

Začneme asi pohledem zvnějšku. Nemají kde bydlet, jen porůznu přespávají. Nemají se kde umýt, nemají si kde odpočinout... odpočinout? Vždyť nic nedělají! namítne dobře situovaný občan. – Ale znáte ten pocit, že doma odemknete a všechno zlé je pryč?

Klíče od bytu nebo od domu. Cinkají vám v kapse; jste rádi, že je máte? Uvědomujete si, jak byste byli bez nich chudí? Já si to uvědomil až právě tady.

Chudoba čeká za dveřmi, nachystaná... chňap! Jako když si pro člověka přijde čert. Tázal jsem se někdy, myslím vážně, jak daleko jsem od jejich zkušenosti byl já sám? Jen si vzpomeňme; sháněl jsem práci a litoval se přitom, nijak plačtivě, ale litoval: „Já, a parazit?“

Mezi bezdomovci vás sebelítost přejde rychle.

* * *

Trochu smrdí, trochu kradou, dost lžou, nejvíc sami sobě. Ovšem jsou i chvíle, kdy mají velikou potřebu upřímnosti. Ano, kradou, a taky se rozdělí o poslední, co mají. Rozpoznají se snadno, ale jsou i tací, kteří na svůj outfit velice dbají; to aby nebudili podezření, když chodí krást do butiků.

Často mluví o práci, občas nějakou seženou, ale vydrží v ní krátce; dokud se zaměstnavatel plně neprojeví, dokud je nezačne pronásledovat běsík pokušitel. Pravidelnému životu už zkrátka odvykli. V návykových látkách jedou, hlavně ti mladší, hodně: drogy, alkohol... drogy víc.

V určitých ohledech jsou si dost podobní, aspoň veřejnost je tak vnímá. V leccem se liší: vzděláním, charakterem, zkušenostmi, vůlí. Výši dluhů. Stupněm závislosti. – Někteří bojují

o návrat k „řádnému životu“ se vší vážností, ale většinou boj jednoznačně prohrávají; uspět není lehké, přesněji je to dost těžké a je k tomu, krom ostatního, potřeba taky hromská porce štěstí.

Klidně bychom rozdávali i to štěstí... ale jsme nakonec rádi, když pro ně seženeme něco na zimu a čisté podvlékačky.

* * *

Těch, co uspějí, je málo. Tak málo! Nejsou, nemohou být výkonovým ukazatelem či smyslem naší práce; jsou příležitostí velkou odměnou za ni. „Nezáleží na tom, jak velmi jsi úspěšný,“ praví kaplan Francis John Patrick Mulcahy, „když se jen pohybuješ od jednoho neštěstí ke druhému. Důležité je stále se pohybovat.“

Pohybujeme se. – Dostanou za pětikačku slušné těstoviny, dobrou hrachovku, čočku s opečenou sekanou, i buřtguláš se zvládne. Smím denně utratit necelých sto korun; ptáte se, jak to za ty peníze schrastím?

Dotaz je to jistě legitimní, ale nechtějte vědět příliš.

* * *

Beru na vědomí, že i pro velice slušné lidi, notabene ze sociální branže, může být naše klientela problém; chápou, že se musí, obdivují nás, že můžeme... „ale skutečně není pro každého“. – Na kursu, jehož absolutorium žádala pro výkon mého povolání Evropská unie, přednášela lékařka, která pracuje s nevidomými. Vzácná žena: vzdělaná, pracovitá, empatická, obětavá. Jenže bezdomovce má v utkvělých představách: oděr a alkohol.

Naši klienti, pravda, někteří fakt smrdí. A pijou. Žebrají. Ale nedonášejí na sebe víc než jiní lidé, víc než ostatní lidé se neperou, rozdělí se o poslední jídlo... kradou jen kusy železa, ne milióny! – Takže jsme se s paní doktorkou přeli.

I já mám utkvělé představy, netýkají se však bezdomovců.

Mám na počítači tapetu: členité mořské pobřeží, novoanglické stavby s velkými pozemky, vypadají trochu jako zámky. Žádné ploty, u domů velké, báječně udržované travnaté plochy, modré nebe, temně modré moře, lákavé zálivy a sympatické mosty a můstky. Některé domy jsou utopené ve stro-moví, tipnul bych si něco listnatého. Při své velikosti se asi neobejdou bez sloužících.

Každý z nás ujíždí na jiných obrázcích, já na tomhle. Ostrov Aquidneck, město Newport. Cesty, po nichž jezdil na kole Teofil North... víte, jak se latinsky řekne Teofil? – Amadeus.

Hned je to jméno člověku bližší.

* * *

Dívám se na tapetu a toužím. Chtěl bych v takovém domě a v takové krajině bydlet... naše země, bohužel, členité mořské pobřeží nemá. – Seběhl bych každé ráno s hrnkem kafe po kamenných schodech, sedl na skalisko, namočil nohy do vody a všichni by mi mohli. Když by *butler* něco chtěl, napřed by postával opodál a dumal, jestli je vhodné mě oslovit... co jestli pán domu právě dostal inspiraci k básni?

* * *

Dům u moře je sen, který si někteří z nás uskutečnili. Někdy i skutečnost, ke které leckteří z nás přišli leckak; ale kvůli tomu, abych se na český kapitalismus bez přestání zlobil, kvůli tomu se na tapetu nedívám.

Teofil North ve Wilderově knížce jezdí od domu k domu, tady dává kondice, tady nahlas předčítá a všude s ním jedná přezíravě hyperkorektně, asi jako se sloužícím od sousedů. Je do Newportu zamilovaný, tak to snáší. – Ty krásné domy jsou

hodny zasvěceného obdivu, ale zároveň jsou plné tajemství, pýchy, temných žádostí... a já se dívám na tu fotku, toužím a nevím, jestli bych s tak krásným členitým mořským pobřežím dokázal přijmout i svět bohatých lidí, kteří si na něm svoje domy postavili a peněz mají tolik, že jejich cenu vlastně ani neznají.

* * *

Nevím. Říkám si, jak přitažlivý by na tapetě počítače vypadal náš svět: živá ulice plná lidí, jimž v kapse chřestí klíče. Kterí přijdou domů, odemknou, ještě s botama na nohách slyší spor z dětského pokoje. A třeba cítí vůni polévky. – Provoznět ty krásné domy u moře hovězí polévkou, to aby se snad vařil celý vůl... kdybychom si tak uvědomili, jak jsme i bez těch domů bohatí!

Nežádám, aby společnost sanovala nějaký fond, na kterém pro naši klientelu bude pořád dost peněz. Jako větší problém vidím, že společnost si pořád připadá bohatá málo. Ráda by byla chytřejší, výkonnější i šetrnější, aby saldu jejího konta přibývaly miliardy jak na běžícím pásu.

Lidé bez přístřeší? Z těch koukají leda výdaje...

Neříkám to poprvé a určitě ani naposled: o bezdomovcích se pořád přemýšlí jaksi bokem, na okraji jiných, více světodějných zadání. Pořádně se na světlo vytáhnou jen před volbami: aby se dala na odiv sociální empatie jako hrom, nebo naopak aby se ukázalo, jak nesmlouvaví a rázní by naši vyvolení k těm obtížným a bezbranným lidem dokázali být... kdyby jim volič poskytl příležitost.

Až budeme vědět, co doopravdy chceme, bude se nám nad věcí uvažovat snáz. Víme, co chceme? – Je hlavním našim cílem ušetřit? Je hlavním našim cílem mít dům u moře? Je hlavním našim cílem mít a udržet si zaměstnání? Je hlavním našim cílem pomoci tam, kde je třeba?

Víme, že tou pomocí pomůžeme i sami sobě?

K závěrečným zkouškám na kursu bylo třeba napsat něco jako kasuistiku, a já napsal přibližně tohle:

„Klientovi XY je dvaapadesát roků. Na ulici žije dvanáct let, předtím strávil osmnáct let v nápravných zařízeních při neustálém prodlužování původně čtyřletého trestu. Trest mu byl prodlužován za napadání vězeňských dozorců... řada našich klientů se do vězení se dostane dejme tomu za neplacení výživného (neříkám, že jde o delikt bezvýznamný) a trest jim je podstatně zostřen politováníhodnými a bohužel běžnými vězeňskými zkušenostmi všeho druhu. Takže nabývají dojmu, ne zcela neoprávněného, že nikoli jen oni na společnosti, nýbrž i společnost na nich že se provinila – někdo to řeší ublíženeckými postoji ke všemu, někdo agresivitou. Chtělo by se říct, jakkoliv to bude znít divně, že obojí je projevem bezbrannosti...

Náš klient má středoškolské vzdělání, absolvoval průmyslovku. Bere invalidní důchod, trochu žebrá, trochu krade, jeho zdravotní stav je za hranicí návratnosti; aplikoval na sobě lecos, i brzdovou kapalinu. Po letech závislosti na tvrdých drogách nyní abstínuje, abstinční příznaky na radu lékaře tlumí alkoholem. Někdy mluví s obtížemi, jindy komunikuje živěji, nicméně obzor jeho komunikace je už omezen pouze na vlastní potřeby, zkušenosti a vzpomínky. Důvěru k člověku si buduje pomalu, ale má potřebu té důvěry a touhu nezklamat se v ní... ovšem, někdy je dost těžké odhadnout, čím vším ji zklamat můžete.

Čas od času musí pobýt ve zdravotnickém zařízení, kde ho léčba, pravidelná strava a vůbec režim, který poznamenanou tělesnou schránku částečně zotaví, připraví na další porci života bez přístřeší. Možná je na místě úvaha, jestli tam náš XY

nefunguje jako vhodný odstrašující příklad pro klienty, jejichž sklony k sebestrukci jsou ještě zastavitelné a zvládnutelné.

Řešení jeho situace, dá-li se použít takový termín, neexistuje. Náš klient je schopen vykonat konkrétní práci, ne však být dlouhodobě zaměstnán, natož vést, jak se říká, řádný život. Ze zdravotnického zařízení pokaždé odejde dávno před termínem, nedokončená jeho léčba se počítají na desítky. Pořád bude brát důchod, trochu žebrať a trochu krást, a pořád si bude myslet, že to ani nemůže být jinak; sociální vyloučení je pro něj sice zdrojem citelného životního nepohodlí, ale též pramenem hrdosti, že si s tím vším okolo, mám na mysli společenský řád, nezadal. Mezi půvaby socialismu a kapitalismu zásadně nerozlišuje.

Je to jeho psychologická obezlička, nebo něco pro nás k zamýšlení? Já ze zkušenosti vím, že bezdomovci podobné konstrukty používají: vlastní marginalitu zaměňují za svobodu, ochotu krást za odvalu disidentské ražby, prostituci za legitimní zaměstnání... na druhou stranu se mi zdá nesporné, že naše současnost, jakkoli samu sebe ráda hodnotí vysoko, ba dokonce jako vrchol historického vývoje, sociální prozřetelností, schopností odhadovat a předjímat vývoj, jiskřivým intelektuálním nábojem ani prostou empatií nevyniká.

Příběh XY neskončí dobře. Jenže: co je tu ve skutečnosti dobře? – Odmítá téměř všechno... odmítá i soucit, ale ten odmítá rád. Byl jsem v pokušení vyprávět kursu, jak náš XY, když ho třeba hodně bolí noha, říká, a on to říká poměrně často, že ji položí na koleje. A my jak mu říkáme To je nápad! Ale botu přines, byla by jí škoda. – Nebo jak plánuje, že se oběsí, my doporučujeme konkrétní stromy a svá doporučení zdůvodňujeme... končívá to společným smíchem. Zdá se, že mluvíme stejným jazykem.

Jazykem lidí, kteří vědí, že život může být i k neunesení těžký a slova že jsou vždycky jenom slova, takže trocha cynismu nejen neuškodí, ale občas pomůže..."

Něco takového jsem zkrátka napsal a o pasáži s cynismem jsem si stokrát říkal, jestli není *zuviel*. – Ale na dalších kursech a školeních vyšlo najevo, že obranný cynismus si pěstuje kde-kdo. „My se ráno sejdeme na kafi, abychom si rozvrhli den, mluvíme o práci, o vedení, o klientech, a najednou s úžasem posloucháme, co z nás leze...”

* * *

Ale já vám teď povím, jak se dělá sociální práce opravdu zodpovědně! To se nejmenuje pracovní skupina, sežene se budova nebo aspoň patro, vybaví se nábytkem, žaluziemi a počítači, najme se manažer lidských zdrojů, ten zas najme spoustu koordinátorů čehokoliv a hlavně PR pracovníka, který o sociální práci nemá šajna, dobře však ví, co se médiím a podobné havěti má říkat. – Rozešlou se oběžníky a tabulky k vyplnění, shromažďují se a vyhodnocují statistická data. Organizují se porady, na nichž se sladuje součinnost složek: města, policie, zdravotnických zařízení...

A hlavně! Pracovní skupina něco stojí, nájem budovy a její zařízení, manažer lidských zdrojů bývá drahý... ano, peníze. Někdo je musí odněkud vzít. Musí je taky mít „vyadministrované“, to se chápe dobře; žádáme přehledné finanční toky. Jenže administrace sociální práce je sama od sebe čím dál hutnější, více strukturovaná, lépe monitorující, často nesmyslně nabobtnalá... sociální pracovník vyplňuje a vyplňuje a skřípe zuby.

Začíná před námi defilovat dvoukolejnost téhle branže: sama konkrétní práce, které přibývá, ale na kterou máme stále méně času, a na druhé koleji její stále skrupulóznější vykazování podle přednastavených státně úřednických pravidel.

Objeví se někdo evidentně zubožený, vysílený; žádné příjmy, žádné bydlení, minulost tajemná a žádná budoucnost. Nic. Ani doklady nemá. Místně nepříslušný, téměř už nesoběstačný; všechny důvody poslat ho pryč. Představme si pro tu situaci sociálního pracovníka, který říká: „Ale vy nejste naše cílová skupina! Hybaj! Naše pravidla neumožňují...“

A přitom by měl pravdu, pravidla neumožňují.

Nic neplatí, že si dotyčný za svou situaci může nejspíš sám. Nic nepomůžou slogany, které mají obnovit jeho vůli. Od určité chvíle jsou všechna slova jenom kecy; pak tu dvojkolejnost cítíte nejsilněji a bez váhání porušíte jakékoli pravidlo.

* * *

Ještě tohle si o penězích řekněme: částky, které stát ušetří na sociální péči (a on se o to pokouší v jednom kuse), obratem zmnohonásobené vydá na péči zdravotní, jak se nám klienti průběžně sypou pod rukama. Je taková opovážlivost žádat, aby si k problému konečně sedl někdo, kdo vůbec nemusí mít zvláštní sociální citění... prostě člověk s tužkou, co umí porovnat Má dáti a Dal?

Pořád se hledá systémové řešení, ale jen v mantinelech toho kterého resortu... stát je blbec, to je má utkvělá představa! – Ale ne že mu to na mě povíte.

* * *

Pravidla! Znáte, jak Mojžíš a Ježíš hrajou golf?

Mojžíš jde na odpaliště, krásná rána a míček doletí až na green. Ježíš se do toho taky opře, jenže míček letí stranou, do jezírka, žbluňk... vtom se na hladině objeví zlatá rybka, v hubě má míček, setmí se, z mraků se snese zlatý orel, máchne křídly, rybu popadne, letí s ní a ryba míček upustí přímo do jamky...

Mojžíš se zhnuseně obrátí k Ježíšovi: „Hrajeme golf, nebo si ze mě děláš prdel?“

Jak se naši klienti našimi klienty stávají?

Tak třeba: děti už ti dva mají dospělé, ona si našla jiného, bydlí v baráku se svými rodiči, toho jiného si tam nastěhuje, jiný je veliký a silný, našemu budoucímu klientovi párkrát naloží, aby si laskavě uvědomil, budoucí náš klient sebere poslední zbytky hrdosti a odejde, zavolat dětem se stydí, párkrát se napije, výborná záminka pro vyhazov z práce a už náš klient stojí mezi dveřmi, s občankou v ruce, občanka je propadlá, léta ji na nic nepotřeboval... dívá se na stěnu, kde visí heslo „Bude líp!“ a má znejmilejší šefová nebo já mu říkáme: „Víte co? Začneme tím, že vám udělám kafe...“

... manžel ji zmlátil, šňůrou od žehličky nebo možná baseballovou pálkou; pořád nemohla, nána jedna pitomá, pocho-pit... že to zašlo takhle daleko, je přeci jen její vina. – Manžel přitom zjistil, že mlátit ženskou je docela rozptýlení, zvlášť když se člověk napije, takový jednoduchý sport s předem daným výsledkem, šlo by si na něj vsadit, kursy by sice Sazka nasadila nízké, ale byly by to sichr prachy na dlaň... a teď ona stojí v našich dveřích, dívá se na stěnu, kde visí „Bude líp!“, najednou se rozpláče a není k zastavení...

(Řešení existuje. V L. A. Confidential Crowe vyleze z auta, nabije parchantovi držku, přicvakne ho želízky k zábradlí a zavolá na dispečink: „My tady nebudeme, ale najdou ho.“)

... žil u mámy, tátu neviděl deset let, někdo mu říkal, že táta už snad ani nežije, k mámě se časem přistěhoval jeden takový nějaký, navzájem se nemuseli, navenek se snášeli kvůli mámě, jenže máma najednou umřela a nějaký takový řekl: „Do týdne se vystěhuješ, já tě tady nechci...“

... přišla z výkonu, do vězení se dostala kvůli... nechce nám říct, ale my nenaléháme. S lidmi přicházejícími z výkonu

se zpočátku dobře dělá, protože jsou ještě uvyklí nějakému režimu; většinou přicházejí na podmíněčné propuštění a slibují si svatosvatě, že se tam už nikdy nevrátí.

„Bude líp!“ Dívá se na ten nápis, a nejspíš ho až tolik nevnímá, protože hůř, než bylo, už ani být nemůže...

(Tady nabít držku není komu.)

* * *

Dokonce i můj bývalý spolužák: dělal náměstka pražskému primátorovi, hovořil v televizi, bydlel na prestižní adrese, stýkal se s celebritami... pil, párkrát se napil víc, byl arogantní, s kým být neměl, nedržel hubu, kde ji držet měl. Myslel, že je neprůstřelný.

Nastal malér, on přišel o místo a už to jelo. Postupný sesuv, rozvod, další pití, dluhy, igelitka, Hlavní nádraží...

* * *

Přicházejí a my na ně nikdy nejsme úplně připraveni, nebo jsme naopak připraveni až příliš dobře? Nemá smysl zastírat, že někteří státní úředníci výslovně zneužívají neúplné kompetence našich klientů a dusí je. Společenské klima tomu nahrává... zkuste si stoupnout před zrcadlo, vzít do ruky kovovou trubku, vysunout bradu jako Arnie Schwarzenegger a říct pěkně zhluboka: „Svoloč, plná sil!“ – Zkuste, nestyd'ťe se! Budete si připadat mužně.

Kdo jim chce pomoci, nejde a nepořídí si vysílací licenci a neříká divákům mezi Vinnetouem a Ženou za pultem, že se k bezdomovectví nemají chovat jako debilové, protože bída může potkat každého. – Kdo si licenci pořídí, říká v mnoha obměnách: „Volte mě, bude líp!“

Kdo opravdu chce pomoci, přiveze mrazák, který už nepotřebuje, ale pětistovku by za něj ještě dostal; dá nám pro klienty věci, které už nenosí, ale v sekáči by je určitě vzali.

Nebo třeba kafe, cukr, olej, šišku nejlacinějšího salámu...

Lidé bez přístřeší se liší, už jsme to před chvílí nakousli, různým stupněm poškození. – Chodí k nám klienti s hepatitidou C. Chodí k nám klienti se zlatým stafylokokem; doporučenou bariérovou ochranu nejsme schopni dodržovat ani pro sebe, ani pro naše klienty, protože s bariérovou ochranou centrum pro lidi bez přístřeší fungovat prostě nemůže.

Opět máme všechny důvody takové klienty odmítat. Telefonujeme kolem dokola, kdo by mohl pomoci, všichni obdivují naši obětavost... jste taková jejich poslední záchrana, říkají nám. – Pohorším znovu svou upřímností, když řeknu, že takovou záchranou nechceme a neměli bychom být?

* * *

Obecně platí, že zdravotnická zařízení v nouzi pomohou, nicméně přijímají méně zachovalé klienty neochotně a my se nad tím napůl zlobíme, napůl je chápeme. – Přejde klient, a že ho bolí noha. Já řeknu Ukažte, co s tím máte, on sundá botu, má v noze stovky červů... další anekdota: přijde k doktorovi kostra a doktor povídá: „Hm, to jdete brzo...“

K doktorovi nechce. Dobré by bylo ho tam doprovodit, ale to si on může kdykoli po cestě rozmyslet a utéct, a taky by se u nás zastavil provoz. – Ve skutečnosti jsme přímo v centru jen dva, a když má jeden dovolenou, školení, nakupuje potraviny nebo jiné věci, druhý musí zvládnout celý provoz sám a někam odejít pochopitelně nemůže.

Takže se zavolá sanitka, sanitka nechce klienta vzít, klient nechce se sanitkou odjet a častuje zdravotníky i pracovníka nevybíravými slovy, pracovník chodí od jednoho ke druhému a vemlouvavě hovoří a silou vůle se ovládá...

A na červy, kteří už stihli z nohy opadat, lije savo.

Řada klientů už pomoc hledá s obtížemi. Pro nás (ale my nakonec beztak podlehneme) jsou málo soběstační; pro nemocnice jsou málo nemocní; pro psychiatrické léčebny jsou příliš normální; odvykací kúry na detoxu dobrovolně nepodstoupí, neboť občasné obluzení jim dává sílu i důvod žít.

Ještě tohle: naše klientela, sotva se po zdravotní stránce dá nějak dohromady, už ve zdravotnickém zařízení směřuje zpět k navyklému způsobu života: trochu žebrá, trochu krade... pokud může, napije se nebo si šlehne, což zdravotnická zařízení, když se věc provalí (a ona se provalí nutně), pochopitelně postihnou hned a nakonec ráda.

Je to kruh, z něhož se těžko hledá cesta ven.

Jeden náš klient v nemocnici ukradl dost drahou bundu a odešel v ní. Nemocnice volala, že rodina okradeného by ji chtěla zpátky; jestli bychom nemohli, pokud se u nás objeví... tohle umíme. Našli jsme v šatníku jinou, řekli mu, že je lepší než ta jeho, pohrozili prstem, dali mu jídlo zadarmo. A bylo.

No, a tenhle klient při jiné příležitosti upadl, měl bolesti v zádech, nemocnice už věděla, s kým má tu čest, vyšetřila ho, hned propustila... v trenýrkách a v tričku s krátkými rukávy. Prostě ho sestra nasměrovala, kam si má jít vyzvednout věci (zavolal jsem jí potom a pár slov k tomu řekl), on netrefil, zabloudil, cestou zapomněl, nějak se dostal ven...

K nám naštěstí došel. Ze sociálního šatníku jsme ho znovu oblékli, bylo to začátkem prosince, přes den fungovalo centrum a v noci noclehárna, takže jsme ho dva tři dny nechali na posteli a šlo jen o to, aby s ním někdo byl ty tři hodiny, až skončí jedna služba a než začne druhá. Poslední záchrana? Ne, tak bych to doopravdy nenazýval.

Proč o tom vyprávím: chodil jsem ho krmit. Většinou už mu mysl bloudila, nevím kudy, ale tělo chtělo ještě žít. Strkal jsem mu do pusy lžici s čočkovou polévkou a on po ní šel, hladově, pudově, animálně. – Když krmíte lžičkou dítě, většinou je tím otravujete... tohle bylo něco docela jiného.

Jednou mi ho policie přivezla na jeho vlastním dvoukoláku, úplně pod obraz. Říkal jsem policajtům: „Co já s ním?“ Jenže venku bylo minus dvanáct, hluboká noc, a i když jsem měl všechny důvody ho odmítnout, neodmítl jsem. Jistě, patřil na záchytku, jenže město se záchytkou bylo od nás dvě hodiny cesty.

Pomohli mi klienti; byl bez vlády, a tím ještě těžší. Trochu jsme ho umyli, uložili, ráno po něm převlékli postel. – Agresivní opilce, ty jsem na záchytku odvézt nechával; měli tam dvoumetrového stotřicetkilového borce, fousy jako Krakonoš, biceps jako já stehno, a ten přírůstky oslovoval takhle: „Pojď pojď, sokolíku. Deku ti nedám, aby ses rychlejc probral, a jestli mi zmažeš prostěradlo, tak s tebou ráno vytřu...”

* * *

Pro některé klienty se zřizoval status zvláštního příjemce. Znamená to, že klient nedostává dávku hmotné nouze nebo důchod jednou měsíčně na poště, nýbrž od nás, denně po drobných částkách. Dává to smysl kvůli omezené způsobilosti některých našich broučků k aspoň trochu rozumnému hospodaření; když dáte takovému klientovi všechno najednou, nejspíš se zduní jako klokan, prachy hned ztratí nebo mu je potajmu seberou a do další výplaty je celý měsíc. – Takže vyplácet mu na každý den stokorunu může způsobit okamžitou katastrofu jen do výše sto korun; tedy pokud v podroušení nepodepíše dlužní úpis nějakému čímanovi, který se pak domáhá peněz u soudu...

Ještě tenhle vtip: přijde pacient k lékaři a lékař povídá: „Měl byste asi přestat onanovat.“ – „Vy myslíte, pane doktore, že mi to škodí?“ – „Ne, ale chtěl bych vás teď vyšetřit.“

Taky takové jsou problémy sociální práce, klidně se smějte. Máme zvláštního příjemce pro speciálního klienta, který ona- nuje při nejneuvěřitelnějších příležitostech; ztrácí kvůli tomu zaměstnání, vyhazují ho z ubytoven, proonanuje se celým životem; když si ho postavíte do latě, mrká očičkama, zapírá, dušuje se, slibuje... že je to jeho věc, říkáte?

Pokud by si život dokázal řídit bez nás, určitě ano.

* * *

Máme speciální klientku, která se ráda obnažuje v obchod- ních domech, i do televize tak pronikla; je na drogách, míval jsem ji na své první noclehárně, která s ženskou účastí nepočí- tala. Nechával jsem ji na spartakiádním lůžku v předsíni. Ně- kteří klienti se jí báli, protože její absťáky bývaly děsné.

Pak na čas zmizela. Nízkoprahové centrum je u bývalého vojenského prostoru, kde město dovolí pořádat hudební festi- vally; jednou přijeli nějací středočeští radní, i jeden starosta mezi nimi byl, taková pánská jízda. Nakoukli k nám, já jim zhruba pověděl, od čeho tu jsme, a oni blahosklonně vykláda- li: bezdomovci, Romové? S těmi prý zatočili rychle... vyprávě- li o tom a byli na sebe docela hrdí. Ne, nebudu jmenovat ty obce, ale jejich jména začínají písmenem P.

Nezdržoval jsem je, když se vymluvili a chtěli jít. Vylezli ven, naproti ve stánku si koupili piva, a najednou jsem viděl, že se k nim přidružila naše speciální klientka; bůhví, kde se tu vzala. Koupili jí taky pivo, provedli ji na festival, já se na ně díval spřejně: jen si užijte, zastupitelé!

Svým způsobem je každý klient speciální. Tamten klient s červy, přestože ho záchranka odvezla a nemocnice mu po- mohla, nedbal jejich rad a nakonec přišel o nohu. Nemocnice nám volala, že klient nesmí chodit, že ho máme všude vozit autem... cha!

Autem. Co myslíte: bude stačit náš bentley?

Někdy se musíte vyloženě chechtat, abyste se nezbláznili.

V zimě fungují dva projekty vedle sebe: Nízkoprahové centrum a Noclehárna. Neměly zprvu totožného zřizovatele; když jsem večer pustil Noclehárně Televizní noviny, mohlo se Nízkoprahové centrum s Evopskou unií jako zřizovatelkou zlobit, že si někdo půjčuje jeho věci. Klient Noclehárny tenhle rozdíl nevidí a vidět nechce. Chce sedět a čučet večer na telku a pít u ní erární kafe, které je ovšem taky Nízkoprahu...

Jsme znovu u předpokladu, že nic osobního. Opakuju to klientům znovu a znovu: máme nastavené parametry služby, ty ber, nebo nech být. Klienti většinou žádají ten osobní přístup: v tomhle nám slev, a ještě v tomhle a ještě v tom.

* * *

Postele do Noclehárny jsme dostali zadarmo, za odvoz. Přivezli je rozmontované, nekompletní, dávali jsme je ve dvou dohromady asi týden. Na konci toho týdne jsme se po zařízených ložnicích rozhlíželi s hrdostí: tady se jim bude spíkat! Jen za dvacetikorunu! Jenže pak bývaly ty postele prázdné, protože dvacetikorunu klienti prolili hrdlem a neměli na nocleh; škemrali, že noc přečkají na židli, ovšem pod příkrovem noci postahovali z postelí lůžkoviny a ustlali si přesně pod tou židlí, na které měli sedět... zadarmo a s pocitem, že zase jednou na někoho vyzráli.

Mohl mě čert vzít, když na noční přijeli taxíkem; i to se stávalo. Máš na tágo, marš na ubytovnu! – Nejlevnější ubytovna byla šestkrát dražší než my, takže stát se na noc bezdomovcem byl docela ekonomický kalkul. Noclehu u nás se zkoušel dožadovat i mladík, který se doma pohádal.

Taky se dělo, že klient, který právě pobral dávky, odjel jinnam, ubytoval se v hotelu, snídaně na vidličku, obědy na rož-

ni, vana, televize, *la dolce vita*... tři dny, a u nás pak neměl pětikorunu na polévku. – Nechápete to, ale nějak i chápete.

* * *

Mívají VIP manýry. Chtějí schovávat jen pro ně lepší oblečení, chtějí mít vydržené právo sedět na sedačce, která je nej pohodlnějším sezením v centru... to jako aby, když oni velkomožně přijdou, ten, co na sedačce sedí, vstal a pustil je sednout. Podle jimi stanovené subordinace.

S tím, co dostanou ze sociálního šatníku, někdy šmelí.

Museli jsme zamykat ložnici Noclehárny, protože tam přes den chodili spát. Rádi vám lezou do kuchyně. Snad je to podvědomá snaha zrušit ten předěl: na téhle straně služba, na druhé klient. Cítit se víc jako doma... já bych tomu i fandil, ale z praktických důvodů to nejde: hygiena, ztrácejí se věci a tak vůbec. – Ve dveřích jsme stanovili pomyslnou čáru; nebude sem nikdo chodit dělat kafe, nebude tu nikdo hospodařit s potravinami. Chceš něco do ledničky nebo z ledničky? Zůstaň za dveřmi, podám. Stal se ze mě, ohledně té pomyslné čáry, bezmála fundamentalista...

Nebo jsem možná jen obyčejný nesnášenlivý dědek.

* * *

Jednou mi, velice sebevědomě, vešel dveřmi farář, nebudu říkat který a odkud; měl kabát zapnutý až ke krku, takže jsem si nevšiml a on se nepředstavil... slétl jsem na něj jako orel a dal mu co proto. Ach, jaké pohoršení Božího sluhy, přicházejícího v míru a s dobrými úmysly! Naše pravidlo o pomyslné čáře však neznalo výjimku. – Já jsem se mu pak, když jeho inkognito pominulo, samozřejmě omluvil, o pravidle pověděl a vysvětlil, k čemu a proč ochrannou zónu potřebujeme; ale pořád vidím ten nebeský údiv důstojného pána, kterého nějaký k ztracení předurčený ateista tlačí ze dveří a šermuje mu prstem před nosem: „Tady vážně nemáte co dělat!“

Souběh obou projektů si vynutil, z hlediska obslužnosti, částečné propojení personální. Málo lidí. Na noční k bezdomovcům se pořád nikdo nehrne. Do práce v centru, v té dnešní mizerii zaměstnanosti, už ano; když jsem odcházel, k výběrovému řízení na moje místo se jich přihlásilo čtyřicet! Ale kolik z nich si ji dokázalo představit takovou, jaká ve skutečnosti je?

Takže. Můj den, když jsem sloužil tam i tam, vypadal následovně: v sedm ráno v centru, v půl čtvrté domů, v sedm večer zpátky na noční, do sedmi do rána, a ráno od sedmi pokračujeme v centru. Druhý den jsem používal jednoduchý trik, že si člověk nesmí sednout... tenhle rytmus šestkrát do měsíce, jinak běžná pracovní doba. A za to všechno nakonec poberete slabé dvě třetiny průměrného republikového platu...

Na leckterých sociálních pracovištích vedoucí pracovníci argumentují takhle: Přeci svou práci neděláte jen kvůli penězům! – To je vyděračství veliké ráže, a jedna z vhodných odpovědí, ke které však málokdo sebere odvahu, je: „Jasně, mám svou práci rád i přesto, jací lidé mi v ní šéfují.“

* * *

Já opravdu nechci mluvit o penězích, ale nemluvit o nich se taky nedá. Jednou jsem zašel na správu sociálního zabezpečení, aby mi spočítali předčasný důchod: vyšel skoro nachlup s mým platem! Kdybych vydržel až do řádného starobního, příjem by se mi odchodem do penze dokonce zvedl...

Dostal jsem tak nový námět k přemýšlení. Máte být doma nebo v práci za ty samé peníze? Je to málo, relativně hodně málo... až urážlivě málo, s prominutím. Milý státě. – Jistě, na byt a chleba s máslem mi peníze ještě stačily, být uražený mi

po určitou dobu nevadilo a denně jsem se staral o ty, kteří by se mnou od hodiny měnili.

Nedělat ji jen kvůli penězům... nebyli bychom proti, být rentiéry u nějakého většího majetku, do práce chodit jen proto, aby naše dychtivé srdce nepřeteklo altruismem, a po třech čtyřech hodinách obětavosti se ve svém bentley vracet do domu u moře, kde nám *butler* nese vstříc sklenku sherry.

Rozhodně svou práci děláme i kvůli penězům. Není to práce úplně obyčejná, to už asi laskavý čtenář pochopil. Čas při ní utíká rychle; když po vás patnáct lidí naráz něco chce, přáli byste si, aby utíkal pomaleji.

* * *

Peníze.

Představme si, že peníze jsou; stát vynalezl laciné zdroje energie, odkryl pod sebou naftové jezero, vyhrál multimiliardovou arbitráž nebo na nás všechny uvalil čtyřicetiprocentní daň. Může dát kýbl prachů do čehokoli. Dá je do sociální sféry? I jestli dá, kde ty peníze nakonec skončí?

Ve všelijakých projektových studiích, které politik přihraje spřáteleným či rovnou sešvagřeným firmám, přičemž se pochopitelně dostane k lizu i jeho partaj; ve fiktivním poradenství; v investicích do komplexů, o kterých se pak zjistí, že by je rodný politikův region využil nejlíp; nebo se ty prachy někam převedou, a až začne policie hledat, najde, že dotyčný už ve státních službách nepracuje, jen plnil ústní příkaz, ani si to vlastně moc nepamatuje...

Skepe, kterou tu tak plasticky předvádím, se rozprostírá po obou stranách demarkační čáry; jak mezi sociálními pracovníky, tak mezi jejich klienty. Kdo jiný než oni ví tolik konkrétního o otázkách, jako jsou státní sociální podpora a její pravidla, nezaměstnanost a těžkosti spojené s hledáním práce, nesnesitelnost českého modelu exekucí... kdo jiný na svého ministra, když ho vidí v televizi, dělá neslušné posunky?

Ale dost skuhrání! Kašleme na prachy!

Na unijním školení nám vypravovali příběh Míšy: po autohavárii měla nevratné poškození mozku, jen ležela, bloudila pohledem a jinak mohla strašně málo, dohromady nic. Doktorka k ní vodila mediky, ze studijních důvodů, a tahle Míša, bylo jí asi dvacet, měla jednu věc ráda: když jí mladí kluci (ale jen ti! jak to rozeznávala, bůh sud') vískali vlasy na skráních a v zátylku. Slastně přivírala oči...

Medici pak za ní chodili už sami od sebe: vyprávět jí, že neudělali zkoušku a že fotr určitě bude nadskakovat, proč jim to neklape s holkou, nebo naopak jaké je to s ní pěkné. Ona bloudila očima a oni povídali a vískali a povídali, co se nedalo říkat nikomu jinému, jeden jí dokonce chodil hrát na housle!

Co všechno dokázala vnímat? A co všechno chtěla, možná zkusila klukům sama říkat; jenže to k nim nedošlo, protože my zdraví přijímáme na jiných frekvencích... nevím, jestli jsme zdraví. – Jsme zkrátka jiní, než ona byla.

Nemohl jsem si při tom vypravování pomoci: omluvil jsem se na toaletu, skutečně jsem na toaletu šel, koukal jsem z okna, kouřil a brečel, aby nikdo neviděl. Okno bylo otevřené na zatrávněný dvorek rozdělený zídkami, stály tam proti sobě dvě židle, bílá a černá, a kousek opodál se krčil bílý králík.

Taková věc utkví v hlavě na dlouho.

* * *

Být jiný.

Společnost, tahle pomatená společnost s pomatenými prioritami na situaci našich klientů ráda přikládá sportovní terminologii: porážka, vítězství. Za vítězství je v naší branži považováno integrovat se do systému kariéra příjmy domov rodi-

na, jakož i neustálé rozhojňování sociálního i jiného kapitálu.
– Sociálně vyloučený už ani není ten správný výraz; má se říkat „poražený v bitvě za větší ekonomickou účinnost“.

Být jiný nutně znamená být poražený?

* * *

Z podstaty věci bývá osazení center víc ženské; chlapi mají ctižádost být spíš kapitány průmyslu, ministry, právníky zářícími v soudních síních ší šedými eminencemi v pozadí čehokoliv. Mohou se pak scházet na obědě, v restauracích, které jsou *in*, projektovat globální budoucnost a *bei dieser Gelegenheit* taky řešit, kdo je doopravdy bohatý, o kom se to jen říká, co konkrétně znamená bohatý být... jistě jsou i ctižádostivé ženy této ražby, ale není jich tolik. – Převaha ženského živlu v sociální práci znamená asi víc empatie, méně ráznosti. Zapotřebí je obojího: jak empatie, tak ráznosti.

Ráznost každopádně potřebujete, když uprostřed noci zabavujete to víno. Jste-li víc empatičtí, můžete předstírat, že to víno nevidíte... je určitě víc způsobů, jak sociální práci dělat, často i méně ortodoxních; hlavně záleží na vůli pracovníkově dělat tu práci tak, aby dávala smysl. – Je možné pojmout ji jako službu: od tehdy do tehdy jsem tady pro vás, a pak mi prosím polibte. Je možné pojmout ji jako poslání (už je to tady zase). Je možné dělat ji kvůli obživě. Je možné dělat ji tak, aby se člověk neumazal, je možné zacpávat si při ní nos a neustále hledět na monitor počítače, je možné jenom řvát na lidi jako dělesloužíci frajtr.

Říkalo se nám, říká a říkat bude, i se to dost zdůrazňuje: že jsme především služba. Nic osobního. „Kdy tady zase budete, smím přijít?“ – „Přijďte kdykoli, vždycky se vám tu bude někdo věnovat.“ Pěkně s úsměvem, vlídným, profesionálním, jako ochotná prodavačka v lepším supermarketu.

Lze na tom trvat: jsme služba. I když ty, milý kliente, hleďáš možná kontakt...

Takže služba. Nic osobního.

Mnohem hůř lze na tom pojetí trvat v případě nízkoprahových zařízení pro mládež; jsou tam děti, na které rodiče kašlou, protože jsou chudí a pořád pijí, a jsou tam děti, na které rodiče kašlou, protože jsou bohatí a pořád pracují... a ve volném čase hrají golf, protože právě na golfu se dá domluvit takových kšeftů! „Kdo celý den pracuje, nemá čas vydělávat peníze.“ Rockefeller.

Tyhle děti i tamty děti nutně potřebují, opravdu nutně: povídat, poslouchat, taky se přitulit, nechat pohladit; odmítněte v tu chvíli! To si můžete stokrát říkat, že jste služba, nic osobního, že nemůžete nikomu nic nahrazovat, že si nebudete nosit problémy domů, že je to jen vaše práce. Aťsi vyčerpávající, zajímavá, často bezvýsledná, inspirující a občas velice k nasrání... ale jen práce. – Stejně si to říkejte; když nedáte pozor, vyhoříte. Pak nebudete schopni nic, ani dojít na nákup.

Práce vás začne děsit, ne že ji budete shánět.

* * *

Rádo se na veřejnosti mluví o krizi; krize skutečně je, každou chvíli jiná. Ale to, s čím se základně potýká sociální práce, je situace. Konkrétní situace konkrétního člověka: vyhazov z práce, vyhazov z domu, úmrtí blízkého člověka, postup závislosti... a taky rodiče, kteří odjedou, nechají na stolku v hale deset tisíc a vzkaz: „Promiň, broučku, tenhle víkend to zas nevyšlo, nějak se zabav a něco hezkého si kup.“

Myslíte snad, že tady není sociální práce zapotřebí? Ne, nechci citově vydírat skrz nevinné dětské duše. – Nemluvme jen o uživateli služby; v konkrétní situaci pokaždé je i sociální pracovník. Někde má problém skloubit svou roli s tím, že

město připravuje jednu vyhlášku proti jeho klientele za druhou, v některých městech má problém s veřejností, někde jen s částí veřejnosti... ovšem v konkrétní, míněno jedinečné situaci je pořád. Neumím si představit protikrizový manuál, který by inspirativním způsobem sjednotil a ošetřil dilemata jak zaměstnanců úřadů práce, tak pracovníků center pro lidi bez přístřeší.

* * *

A neumím si představit, že by všechna města byla stejná, neumím si představit, že by, třeba i v tom nejlepším myslitelném městě, nevznikaly konkrétní situace, které žádný manuál či ministerský rozum nepředvídá. Natož aby věděl, co s nimi.

Málokdo je ochoten vnímat sociálního pracovníka jako někoho normálního... kdo opatrně našlapuje na hraně mezi empatií a rázností. Televize ráda předvádí mužatky s pronikavými hlasy a dioptrickými brýlemi tak silnými, že za nimi oči nejsou vidět; škrholky s pevně utaženými vlasy, tikem ve tváři a dlouhými nalakovanými nehty; permanentní migreničky, jejichž jediným štěstím je odebírat rodičům děti.

* * *

Hledáme-li vyváženost, je taky k mání (spíš ovšem v publicistice psané), obraz sociálních pracovníků jako „vždy připravených, usměvavých, výkonných strojů na dobro“. – Musím se smát předpokládanému pohoršení veřejnosti, kdyby vyšlo najevo, že sociálním pracovníkům chutná dobré jídlo, líbí se jim hezké věci, mají na ledacos názor... třeba že „králíček Duracel je sice sympaťák, ale jako herec fakt žádná sláva“. Že docela někdy čtou, občas pomlouvají, viděli Bergmanovu Sedmou pečeť, vědí, kdo je Gaudí a kdo Gándhí, dovedou se, když na to přijde, pohádat v krámě a taky po zhasnutí si se svým partnerem většinou vědí rady...

Místo aby se věnovali jen a jen agresivní filantropii.

Přijde za mnou klient a říká, že jídelní misky nejsou dost čisté. Já odpovídám, že je to možné; pokud vy, klienti, nejste ochotni nádobí po sobě umývat pořádně, a je to, dodávám, jediná povinnost, kterou tady máte, může se taková věc stát. Takže pokud vám není miska dost čistá, vezměte ji a umyjte.

Klient říká, že to takhle nejde. – Já odpovídám, že jde. – Ne, prý nejde. – Já navrhuju, ať změní restaurant, jinde mu určitě vyhoví líp... jsme služba, nikoli posluha! Kolikrát klienti ani nechtějí vyplňovat dotazníky, že prý jim nerozumějí.

Ano, může být. Že nerozumějí. Zrovna tak může být, že si svou jednoduchost vychutnávají jako nástroj, kterým můžou někoho sekýrovat, když jinak všichni ostatní sekýrují je. Někteří, spíš dámy to dovedou, se taky umí na povel rozplakat: slzy jako hrachy, koulí se po tvářích, kdo to nezná, rozpačitě kouká, ano, ty slzy jsou *echt* pravé!

Věřím dokonce, že jsou slané; fyziologicky to možné je.

* * *

Dovedou i jiné věci. Není tak výjimečný případ, kdy klient sedí u nás v Nízkoprahu, najednou to v něm zaškrundá a on se bez okolků posere. Omlouvám se za pohoršení, které snad svým slovníkem způsobuju, ale pokud jste to vy, kdo musí likvidovat následky pohromy, nebudete, za to vám ručím, jiný výraz hledat.

Boží ambasadoři a teoretičtí sociální pracovníci věří, že přeskládáním prvků můžeme získat úplně nového člověka. – Já měl menší ambice: byl bych se spokojil s tím, kdyby se naši klienti dovedli vykadit včas...

Odvedl jsem postiženého do sprchy, holky mi pro něj přinesly čisté věci... po chvíli jsem se šel na něj podívat a on se-

děl na štokrdleti, kalhoty stažené, pozoroval nadělení a měl vedle sebe krabici s vínem, kterou zřejmě vytáhl z nějakého tajného šosu; říkal jsem už, že oni tohle dovedou.

Prostě tam seděl a nic, kost a kůže. Musel jsem mu ty hadry svléct, osprchovat ho, a opět se vracíme k pohoršlivému výrazu: když je někdo posraný, jde to z něj dolů pomaleji, než byste si přáli. – Je vám šedesát, jako mně, viděli jste v životě leccos, jako já, nezvedá se vám ze všeho kufr, tak jako mně se nezvedá, a říkáte si: „Neberu za tohle nějak málo?“

Za víno jsem musel vyslovit zákaz; kdybych nevyslovil, brzy by mi to ostatní klienti předhodili. A on nijak neprotestoval, jen seděl, už umytý a převlečený, v teple, oddaloval chvíli odchodu a plakal. Bylo to hrozné.

* * *

Vzpomínám na Nízkoprah (a nemyslím to jako hořký vtip) tak trochu jako na vrchol pracovní kariéry. – Dvacet let jsem pracoval ve výpočetním středisku PZO, dalších patnáct ve společnosti vzniknuvší jako derivát té PZO. Když jsem pak „prohrál v bitvě za větší ekonomickou účinnost“ a byl nezaměstnaný, nikoho nezajímalo, co jsem si z těch let odnesl, co s počítači umím, kolika jazyky se domluvím – personalisté nechtějí slyšet kvalifikační předpoklady, které sami nemají. Doopravdy je, potažmo i jejich šéfy, zajímá, nakolik a ke komu všemu dokážete být loajální... ne, už nedokážu.

Vrchol pracovní kariéry nastává, když se staráte jen o práci, ne o kariéru; v Nízkoprahu dělal každý z nás, co bylo právě zapotřebí; je přeci jedno, co děláte, když je to zrovna teď zapotřebí! Uchazečům o práci, kteří se ze všeho nejdřív starali, kde budou mít vlastní kancelář, jsme s porozuměním navrhovali, ať se poohlédnou jinde.

Občas se, teď k stáru, zasním, že pěkný vrchol kariéry by byl stát se strážcem majáku. – Ale tohle taky dávalo smysl: umývat hovna z lidí, kteří to sami nesvedou... a pláčou.

Jsme tedy, ještě jednou, služba.

Nic osobního. „Kolik těchhle prášků si musím vzít, abych se neprobudila?“ – Jak odpovědět na volání o pomoc a zůstat přitom službou? Jak neosobně zařídit, aby dotyčná nezkoušela letální dávku zjistit metodou pokusu a omylu?

Sociální pracovník nestaví klientům nový život, když se jim starý pokazí. Sociální pracovník, třeba zrovna v centrech pro bezdomovce, jen hasí požáry, které se mohou z popela rozhořet kdykoli, a přitom dobře ví, že úplně je uhasit se mu nepodaří nikdy.

* * *

Kolikrát stačí i jen vyslechnout. Dívat se přitom do očí. Klást rozumné dotazy. – Není ovšem snadné opakovat pořád jedno a totéž; ty požáry jsou si jako vejce vejci. Taky mnohokrát klienty přistihnete při lži, a máte jim v ní pokaždé vymáchat čumák?

Snažíme se, ale někdy ani veliká snaha nestačí.

Při našich cynických ranních čtvrthodinkách jsme vymysleli, že šikovné je pokyvování hlavou a věta: „To máte pravdu.“ Pro případ, že jste přeslechli nebo nerozuměli, dá se použít: „To máte pravdu, když se tak nad tím člověk zamyslí.“

Nemusí se nic moc slibovat; klienti dobře vědí, jakou váhu má slib. „Nikdo vám nemůže dát tolik, kolik vám my můžeme slíbit.“ – Zní to všechno dost děsně, já vím.

* * *

„Sociální pracovník chce podporovat nezávislost klienta ve fázi, kdy sám klient na nezávislost rezignuje a učí se zdůvodňovat si svoji závislost.“

Tenhle knižní paradox v praxi funguje jen jako bonmot. Sociální pracovník by nebyl sociálním pracovníkem, kdyby klientovi režii vlastního osudu, vlastní příjem a vlastní domov nepřál; ale byl by hlupák, pokud by si z každodenní praxe neodvodil, že daleko víc než na podpoře dlouhodobé nezávislosti sejde na podpoře okamžité, počítaje v to i průběžnou kontrolu toho mála povinností, které naši klienti mají.

* * *

Jen menšina lidí na ulici se učí zdůvodnit si svou závislost a trochu snesitelně se v ní zabydlet. Mnohem častěji se k podmínkám, dejme tomu pro pobírání dávek, chovají lehkomyšlně, zrovna tak jako k povinnostem při příležitostných zaměstnáních, která se jim občas poštěstí. Večer se napijou, ráno nevstanou; o zaměstnání přijdou, na úřadu práce je při zmeškání termínu čeká sankční vyřazení, sankční vyřazení je na půl roku...

Jsou lehkomyšlní, ale zároveň sociálně bezbranní, naši klienti. Dovedou na úřadech jen zvýšit hlas nebo tiše žmoulat kapesník. Bojí se. – Bojí se, že je někdo pošle do práce, kterou nebudou zvládat, a po propuštění že jim seberou dávky... bojí se každé hlouposti, která je napadne nebo kterou zaslechnou. Přitom úřad práce nedokáže nic nabídnout ani lidem, kteří pracovat chtějí. Chodil jsem tam roky, vím to.

* * *

Práce není.

Přesněji: práce nebyla, sehnali jste ji jen přes známé. Šlo o žádanou komoditu na černém trhu. – Mohli jste chodit za přáteli, cesty se scházely a zase rozcházely, oni vás poučovali, vy jste je stírali... pro naše klienty nemělo smysl chodit za přáteli, jako já jsem chodil.

Protože všichni jejich přátelé byli taky bez práce. Aspoň to že je dnes jinak – jak dlouho?

S kým dělám, a pro koho: už jsme si o tom leccos řekli. Můžeme si formulaci nastavit podle potřeby.

Dělám i s lidmi, kteří zabili. Kteří kradou, kteří mají v batohu nože a injekční stříkačky. Když na to přijde, můžou nůž z batohu vyndat... ale tahle práce se nedá dělat se strachem, že vás propíchnou. Okradli mě, dvakrát, ale o víc peněz jsem přišel nevrácenými půjčkami.

Ano, tohle je legrační: každému, kdo přijde na praxi, říkáme: Nepůjčuj peníze! Nepůjčuj peníze! Nepůjčuj peníze! – A sami pak půjčujeme tajně, aby praktikant neviděl, protože někdy se nedá; klient chce půjčit stovku, aby mohl své mamince k narozeninám koupit kytku... o některém víte, že vás obelhává, a toho pošlete do háje.

Ale s ostatními je to moc těžké.

* * *

Ukradli mi služební mobil. – Domluvil jsem, položil ho na stůl a šel ven převzít nějakou drogerii, spěchalo se, poslední klient, který už stál na ulici, jestli si ještě může umýt ruce... oni jsou stále v obraze, přesně vědí, co kde míváte položené! Nesepnulo mi v tu chvíli, a na policii mi pak řekli, ať se nezlobím, ale že to byla především moje blbost.

Ano, byla.

Mobil jsme zablokovali, klient tři dny nepřišel, a pak jakoby nic; hned jsem mu vylil perka a on si na mě šel stěžovat. Jak soudobé... četl jsem o chlapíkovi, který vlezl sousedovi na zahradu pod auto a kradl mu z kol puklice. Soused vyšel, zloděje si nevšiml, sedl do auta, nastartoval a vyjel... zloději zlomil ruku a pak čelil žalobě pro újmu na zdraví či co. – Jak to dopadlo u soudu, nevím.

Mně to dopadlo... dobře. Omlouvat jsem se nemusel.

Já ovšem čekal, že se za mne zaměstnavatel postaví, když všechno bylo tak jasné! Jen se s tím nedalo moc dělat jaksi policejně, pokud jsme zloděje rovnou nechytli za ruku. – Ale vyšlo najevo, že o mě nejde. Že největší důraz je třeba klást na to, aby z řad klientů nepřicházely stížnosti.

Takže jsme absolvovali systémový pohovor a vznikla další sada lester k vyplňování, kdyby snad došlo k podobné mimořádné události... tady už se vynořovaly další náměty: jakou mám v zaměstnavateli oporu, když on ví, jak nerovný boj s lidmi, pro něž je krádež denní chleba, vedu, a přitom chce tohle řešit „systémově“? – Zmiňovali jsme konkrétní situaci? To je zrovna ona!

Opět nebudeme mluvit o penězích, i když dát za nový mobil nemalou část malé výplaty kapsu docela zatížilo. Mluvme o obavě, že vás v tom zaměstnavatel kdykoli nechá samotné, protože on bude chtít být krytý. V téhle práci potřebujete být součástí kolektivu; nikoli systému, v němž nikomu na nikom nezáleží, neboť každý prvek je tam nahraditelný...

* * *

Vrátíme se k nožům: nikdo na mě nikdy nůž nevytáhl. Nadávali, klienti, nadávat dovedou pěkně; život s nimi je jiný než porady v *think tanku*, valné hromady akcionářů nebo besedy se sousedy ve stínu lípy.

Setkáte se s klienty, kteří se k vám chovají jako v zařízení, jež jim ze zákona má všechno dát a nedává nic. Setkáte se s klienty, kteří vámi navenek silně pohrdají, jako kdybyste za svrab, v němž oni žijí, byli odpovědní vy. Setkáte se s klienty, kteří se k vám odmítají otočit tváří a jen monotónně špačkují do rohu místnosti.

Ale potřebují pomoci, a vy jste celkem jediní, kdo může; hrajme teď chvíli s otevřenými kartami! – Kdo, když ne vy? Kdy, když ne teď?

Být jiný.

Ovšem kdo je tady jiný, a od čeho se liší? Mysleli jste někdy, že jste jiní, nebo jste se toho báli? – Já jsem si v mládí myslel, že jsem jiný, ale že je to chyba těch ostatních; měli by být stejní jako já.

Nebyl jsem jiný. Byl jsem legrační.

* * *

Skladatel a kytarista Frank Zappa na tom založil marketing: v každém městě, v každé society je někdo stranou, neposlouchá, co ostatní, nemyslí si, co ostatní, nežije jako ostatní... chce mít něco jen pro sebe, co zní jinak, co se poslouchá jinak, co ostatní pokud možno rozčiluje.

Jde o to najít ho a prodat mu sám sebe.

* * *

My v sociální práci nehledáme zas až tolik. A prodávat se už vůbec neprodáváme. – Spíš se nějak snažíme stát na viditelném místě, aby ten, kdo potřebuje, mohl relativně snadno najít nás.

Sociologie konstatuje, a já jsem si to pro potřeby té kasuistiky vypůjčil, že jedním z pláštíků, pod nimiž bezdomovci svou marginalitu schovávají, je vzpoura proti establishmentu. Není tu myslím úplně snadné rozlišit, co je postoj a co je póza; jistě sem patří i otázka, zda je od sebe pokaždé rozlišit lze.

Ve skutečnosti „být jiný“ je jediné, co naši klienti mají, a pokud vyloženě nemusíme, nevyvracíme jim to, když o tom začnou. Tenhle svět není snadné místo k přebývání... chudoba a bolest čekají hned za dveřmi, i my je leckterým svým počínáním zveme dál. – A co teprve oni!

Být jiný.

Pokud neberete drogy dlouho a zrovna jste si dopřáli, není to zas až tak zlé; jste rychlí, výkonní, myslí vám to, přitom nic nemusíte... jenom co chcete. Moře je vám po kolena.

Úzkostné stavy? Jsou najednou pryč. – Mluvili o tom se mnou, já vlastní zkušenost nemám. Drogy jsem nebral, v alkoholu problémy neutápěl, úzkostné stavy jsem neznal, ani když jsem byl bez místa a vracel se ze setkání s přáteli. Nechlubím se; bylo to moje štěstí, ne zásluha.

Jsou lidé, kteří štěstí nemají. Nemají sebevědomí, nemají trpělivost, nejsou splachovací, nenaučili se prohrávat... vida, k čemu mi ty šachy byly dobré! Ale možná je to tak, že oni znají právě jen porážky. Dobře situovaný se nad nimi okázale diví: svět je přeci tak báječné místo k dobrodružství, teď, když socialismus se svým falešným snem o sociální rovnosti konečně vyklidil scénu!

Znají jen porážky, bohužel i opovržení. – Já jsem na úřad práce chodil a nic už jsem od nich nečekal... čtvrt hodiny jsme s úředníkem povídali o fotbale, pološeptem, abychom nebudili pohoršení, pak úsměv, podání ruky a šel jsem. Naši klienti se tam chodit báli: neosobní pohled, lehký údiv nad tím, že někdo mohl klesnout tak hluboko.

Bránit se, natož tvrdě, nedovedou.

Úzkosti. Opovržení. Napsal jsem, že občasné obluzení jim dává sílu žít... jasně, že je to málo, ale úvahu o nějaké jejich komplexnější reintegraci radši moc nerozvíjejme.

* * *

Měli jsme mladého kluka, který pobodal otčíma, když ten setrvale mlátil jeho mámu. – Pobodal ho, zapálil mu byt, škoda je v řádu milionů; pracovat pro něj nemá smysl, dluh nikdy nesplatí, normální život je pro něj tabu a vždycky bude. Ne, ten štěstí opravdu neměl.

Říká, že nikdy nebude litovat toho, co udělal.

Setkával jsem se s tím, a nad konečným tvarem zápisků se stoprocentně znovu setkám: že mě lidé, kteří se v sociální branži pohybují déle a studovali ji, někdy jen z toho důvodu považovali za nadšeného amatéra. Jehož je třeba podpořit, ale též usměrňovat... chápu. Nejspíš bránili „podnikovou hierarchii“ nebo svou vlastní integritu.

I nad porůznu zveřejňovanými výňatky z téhle knížky se objevovalo potřásání hlavou a shovívavý nesouhlas. Když se řekne „sociální práce v praxi“, leckdo začne, jako kdyby ho natáhli klíčkem: bezdomovci zjevně, skrytí, potenciální – a už jede. Reflexe naší práce se stereotypně utápí právě v tomhle: ve výčtech, v poučkách, v popisu rozvrstvení společnosti.

Všiml jsem si, že některé sociální pracovníky to opouzdřuje, oběma směry; něco se k nim nedostane zvenčí, něco ze sebe nedokážou vydat oni...

* * *

Měl jsem před časem zaměstnání, které jsem mohl dělat z domova. Byl jsem za to zaměstnání rád a chtěl jsem, když už mi osud dal tu příležitost, „být i jinak užitečný“.

Tehdy jsem začal pracovat pro hospic, jako dobrovolník.

Už pro něj nedělám. Má to víc důvodů, z nichž některé zřetelně přesahují rámec těchto poznámek. – Ale naštvala mě dost třeba doktorka Goldmannová, když v rozhovoru pro Respekt řekla (v reakci na případ pracovnice hospicu, která podala tisící lék, přestože není lékařka ani zdravotní sestra, a pak jí hrozilo možná až pět let natvrdo): vy, dobrovolníci, jste pro nás, kompetentní osoby, stále nebezpečí. Řešíte svoje vlastní problémy, například komplexy viny; ale ty si můžete řešit jinde a neškodit přitom.

Mně to připadalo hnusné. Když nebezpečí, tak nebezpečí; proč ale potom dobrovolníky pořád vyzývají, aby se hlásili?! – Takový doktor Štrosmajer v sukních: se vším je, z výšin své doktorské arogance, hned hotový a ostatní jsou pro něj nekompetentní blbečkové... přitom ne že by nešlo hněv doktor-ky Goldmannové chápat. Protože k případu té pracovnice se samozřejmě přitočila televize, hned se investigativně zajímala, zda podaný lék může ve větším množství usmrtit, aby nakonec jako největší kráva řekla: „A pak že se v hospicích nepraktikuje euthanasie.“

* * *

Něco takového paliativní péči dokáže vyšroubovat do ob-
rátek; bývají to hluboce věřící lidé (za celou dobu jsem u nich
nepotkal jediného kolegu ateistu) a slovo euthanasie na ně
působí jako muleta na býka. Zažil jsem konferenci, na niž si
pozvali profesora Pafka, aby jim o euthanasii přednášel, a pak
se mu po straně posmívali jako úplně malé děti, když ho tele-
vize v krátkém rozhovoru nabírala odspodu, aby se „minima-
lizovaly mediální defekty“ jeho nevelkého tělesného vzrůstu.

On totiž pan profesor opravdu: když si stoupne na cihlu,
vidí kachně do očí.

* * *

Napsal jsem o euthanasii, někdy na konci tisíciletí, pro Li-
terárky Thanatova křídla. Psal jsem je dílem s chutí a dílem
s rozpaky, přesně jako tohle. – Literárky rády otiskly a ohlasy
byly pozitivní i negativní přesně tak, jak být měly. Přestože
jsem nebyl pro ten výkon nijak teoreticky předpřipraven...

Nadšený amatér. Já například v to, čemu se říká dobrá
smrt, opravdu věřím. Ale ta zduřelá samolibost lidí, kteří si
myslí, že ji vynalezli a vlastní! – A zrovna tak reflexe sociální
práce: píše se od stolu, lidmi, kteří se k práci zatím nedostali
a pořád ještě dělají jen kariéru.

Ano, leccos jsem o bezdomovectví přečetl. Neuspokojilo.

Má-li někdo potřebu vidět je jako zanícený vřed na těle společnosti a těší ho doktorský uvažovat nad diagnózou, jakož i nad léčebnými postupy, ať si to užije ve zdraví. Chce-li někdo říkat, že se nemá mluvit o jednotlivých izolovaných problémech, ale že naše krize je krizí celého systému, taky dobře. Se zájmem očekáváme pokračování.

Mává-li někdo praporem bezdomovectví při volební kampani, tady už ve mně cosi protestuje. Říkám si, proč zrovna teď, na čí popud, čí hlasy míní praporečník získat a k čemu je míní využít. Jenže podobný textík bývá beztak napsaný, s prominutím, prasečí nohou a vyvracet ho znamená věnovat mu pozornost, o níž tolik stojí.... stačí si přeci jen odplivnout. Jeho „společenská škodlivost“ je zanedbatelná.

Nevypadá to, aspoň z mého pohledu to tak nevypadá, že bezdomovectví umíme či budeme umět „vyléčit“; spíš kdybychom líp tlumili jeho dopady. – Jak se naše práce dělá či má dělat konkrétně, psaní o ní zkoumá málo... protože tohle se nikomu psát nechce. Narazili jsme na to už, a budeme narážet až do konce.

Ve skutečnosti nejde, opakuju znova, nejde tu jen o lidi bez přístřeší jako takové, o finanční a materiální zajištění služeb pro ně a o techniky práce s nimi. – Určitě jde taky o sociální pracovníky, kteří v první linii ty dopady tlumí: zda jejich práce je uživí bez nutnosti přivydělávat si po večerech cateringem nebo uklízením, jakou mají jistotu, že ji budou vykonávat i zítra, jakým zdravotním ohrožením je vystavujeme, jak se mohou spolehnout na právo a na jeho vymahatelnost... zda podpora pomoci bezdomovcům se nevyčerpává jen předvolebními šaškárnami a neskončí pak ze dne na den.

On taky ne každý podpoří. Kdo nehodlá podpořit, nemusí se trápit s celými texty; vystačí si s hesly. Heslo zní pěkně kovově, je úderné, stačí si ho zapamatovat a pak ho vyřvávat na manifestaci jen pro bílé...

* * *

Je to tak. Předvolební šaškárny nepředvádějí jen snaživé dojetí kašpárků; český humanismus a demokracie se umí vyšponovat i do bojového postoje.

„Pryč s narkomany, bezdomovci a hernami!“ (ČSSD)

„Méně bezdomovců a feťáků = větší bezpečnost!“ (VZ)

„Osoby bez domova mimo obytné zóny!“ (ODS)

„Bezdomovci na Praze 14 domov mít nebudou!“ (OKS).

„Z Nuslí vyženeme pouliční živly!“ (ČSSD)

Je vous vomis, říkával univerzitní profesor Václav Černý. Vzpomněl jsem si onehdy na ty středočeské zastupitele jednoduchých receptů a škodolibě se chechtal: Nemuseli jste po festivalu k doktorovi, hoši?

* * *

„Penicilin pro zastupitele!“ (Nebylo by to dobré předvolební heslo?) – „S kapitalismem na věčné časy a nikdy jinak!“ – „Kdo nepracuje, ať nejí!“ (Tohle se bude hodit vždycky.)

Saša Uhlová, citováno nepřesně: „Když slyším tvrdá slova na adresu bezdomovců od svobodomyšlných liberálů, přemýšlím, proč tolik přesvědčují sami sebe, že je vše v nejlepším pořádku, pokud si každý může svobodně vybrat, jestli se bude válet doma nebo na ulici. – Snad to potřebují, aby mohli dál věřit, že žijí v nejlepším z možných světů. Nebo jen podvědomě brání to, čeho sami dosáhli; protože pokud jsou lidé na ulici jen kvůli své nedostatečnosti, oni sami si svého dostatku užívají oprávněně. Jim zatím nic podobného nehrozí, proto to jistě bude spravedlivé...“

Ano, jednoznačně. Ujišťují se o tom s přáteli...

Zkusme si představit, že tenhle spisek, který už se chvílemi nebezpečně podobá pamfletu, dostanou do ruky „garnitury“. Myslím tamty. Pravicové a levicové.

Není žádný rozumný důvod, proč by se jim do ruky měl dostat; garnitury mají k dispozici dost a ne ledajakých opatření, aby se k nim nedostalo vůbec nic, nebo aby se to aspoň dalo věrohodně předstírat. Ale jen tak pro legraci si to představme. Že třeba nastala nějaká společenská potřeba... odkud by se vzala? – Ovšem, kolikrát nikdo neví, proč by něco mělo nastat a najednou tu je.

Garnitury pochopitelně nebudou číst samy; u vybraných politických představitelů existují pochyby, jestli vůbec... no, to teď nechme. Úkol zadají podržtaškům, a první, co podržtaškové udělají, je, že se budou zajímat, kdo za textem, který, říkám třeba, způsobil nějaký společenský tlak, kdo za tím textem stojí: opoziční aliance, nátlakové skupiny, vlivní příbuzní a známí, nebo dokonce cizojazyčné mafie? Po kratším pátrání zjistí, že za ním nestojí nikdo, a v tu chvíli půjdou za představitелеm a zeptají se, jestli opravdu musí číst, když za tím nikdo nestojí...

Dělám si menší srandu, samozřejmě. Ale ten shovívavý úsměv nad námi laiky, který jsme si připomněli u dlouholecých koryfeů paliativní péče i sociální branže, ten garnitury dovedou vystříhnout taky. Jakož i trochu oprávněného pohoršení: „Jak se někdo vůbec může opovážit říkat o nás, že jsme blbec?! Co kdo ví o tom, jak těžká a složitá je politická práce... i jestli na jejím konci není vůbec nic? A ještě musíme kvůli každé pětisícovce, kterou si přidáme na platě, poslouchat všelijaké kecy...“

Dobře, už toho nechám. Obraťme list.

Mně prostě vadí – když vidím, jak se politická praxe zavínuje sama do sebe jako šnek – pomyšlení, že by i reflexe sociální praxe našla veškerý svůj smysl v sobě samé. V klinických úvahách o stavu společnosti bez sebemenších náznaků řešení, v recipročních citacích... jak říkám, leccos jsem přečetl.

Garnitury nemusí o našich problémech mluvit, když se dá tak výhodně mlčet. Ale poslechněte si z druhého konce spektra, od někoho, kdo se zúčastnil výběrového řízení a neuspěl: „Sociální pracovníci své klienty potřebují jako sůl. Bez nich by přišli o práci i status arbitrů, soudců a dohlížečů, že dobro bude vykonáno...”

No tedy. Tyhle hrozny jsou kyselé, nebo vysoko? – Třešničkou na dortu je, že výběrové řízení (bylo to v Anglii) probíhalo za přítomnosti klientů. Zvládnout po universitních studiích sociální práce fakt, že vám sami klienti vystaví stopku... nejspíš jsou ty hrozny vysoko, ale mějme pochopení.

„Dobro bude vykonáno.“ – Dobro je vykonáváno, především je-li dobra zapotřebí; situace, kdy takového dobra zapotřebí není, je celospolečensky nanejvýš žádoucí.

Jenže tohle se na vysoké škole nejspíš neučí.

* * *

Jak nejsem v sociálním ptydepe tolik honěný, často jsem v prvních týdnech zaměňoval výraz „sociální práce“ za „sociální péče“ a kolegové se mi právem smáli. Dnes, s tou hmata-telnou zkušeností v rukách, musím říct, že na svém omylu trvám; že slovo, třebaš vyslovené náhodou, zase jednou o celé kolo předběhlo poznání. „Jak mohu vědět, co si myslím, dřív než uslyším, co říkám?“

Protože sociální péče podle mě existuje. Neměla by, ale existuje. Pečujete o ně. O ničem jiném tady nepíšu. Sociální pracovníci nepotřebují klienty, naopak klienti potřebují sociální pracovníky; ve zbědovaném stavu, v jakém leckdy jsou, sociální práce s nimi vypadá daleko spíš jako sociální péče.

A teď z jiného soudku: ze soudku umění?

Někdy s větším, někdy s relativně dost malým úspěchem jsme pro klienty organizovali i volnočasové aktivity; tak třeba jezdila k nám líbezná holka, která krom zaměstnání studovala dvě vysoké školy najednou a ještě hrála s nějakou kapelou na kytaru. Zprvu jsme jejím návštěvám říkali muzikoterapie, dokud jsme si nevšimli, že klienti slovo terapie neradi slyší; oni přeci nejsou nemocní a žádnou léčbu nepotřebují.

Vztah k hudbě mívají naši klienti všelijaký. Byla tu jedna jistota: sborový zpěv písně Muchomůrky bílé. – Nám se zkrátka zdálo, že si i lidé, kteří nejsou a nikdy nebudou Kubelíky, mohou hudební návštěvu užít; vypadala krásně, měla milý hlas, klientům tykala a nechala si od nich tykat; byla jiná než my, a měla taková být.

Někteří se červenali, když s ní mluvili, dospělí chlapi! Styděli se, chodili se kvůli ní mýt a česat, nebo na její návštěvu odcházeli pryč a vraceli se až k jídlu. Aby na ni nemuseli koukat, aby s ní nemuseli mluvit, aby nemuseli myslet na to, že i takovéhle dívky k potěše srdce i duše na světě jsou – ale že jim jejich osud potěchu srdce i duše odepřel.

* * *

Měli jsme klienta, který výborně cítil rytmus; pokaždé se zúčastňoval na nějakých perkusích... mimochodem, víte, co je to *jug band*? Jug band je hudební těleso, kde každý hraje na cokoli, co je zrovna po ruce, a právě takovouhle hudební radost jsme u nás v centru provozovali.

A kolemjdoucí říkali: „Tady to žije... za naše prachy.“

Ta líbezná dívka se ráda oblékala do černé, náš klient... byl něco jako satanista. Nebo možná jenom gotik? Vždycky po

jejím odchodu zašel do sprchy, promlouval sám k sobě a vytrhával si vlasy; promluvy byly jednoslovné, čím dál hlasitější, někdy i bez souhlásek; já jsem za ním chodil a ptal se, jestli je mu dobře.

* * *

Pak mělo, u příležitosti veřejné akademie, Nízkoprahové centrum vystoupení ve městě; klienti si libovali, že se bude mezi přihlížejícími pěkně žebrat, ale jak dopadli, nevím; někdo musel zůstat doma a starat se o nemuzikální typy. – Náš *diabolo* na vystoupení byl, bubínky, perkuse, vystoupení povedené, náměstí skoro plné, celé město o tom s uznáním mluvilo, mnoho potlesku a nakonec jim za odměnu dali zákusky.

Zrovna jsem venku zametal, když se vracel z města. Zákusky nesl úplně nábožně, jako Jan ze Želiva monstranci, ve tváři výraz právě vyslechnutého zvěstování. Gratuloval jsem a musel se hned sám sebe ptát, kolik takových chvil štěstí vůbec zažil a jestli ho ještě nějaká čeká...

* * *

Chodil i do centra adiktologických služeb, při pokusu přivolat na tamní pracovnice ďábla byl vykázán... a když jeho výstupy ve sprše otravovaly už všechny, šel jsem za ním a povídám, že se buď srovná, nebo ho nechám odvézt na psychiatrickou ambulanci. Což ho rozzuřilo.

„Myslíš, že se tě bojím?“ – „Nechci, abyste se bál. Ale nějaké chování od vás očekávám.“ – „Nebojím se tě, ty debile.“ – „Fajn. Za debila sedm dní zaracha. Odejdete sám, nebo s policejní asistencí?“ – „Mrdko! Mrdko!“ – „Tak to máme ještě sedm dní, dohromady čtrnáct. Chcete ještě něco říct?“

Kdyby po takových výstupech vychladl, přišel a řekl, že to přehnal a sedm dní zaracha že bude velký problém, neváhali bychom ani vteřinu a trest odvolali...

Nestalo se nikdy. Jsou hrdí.

Ty jejich nadávky, ano. – Musím, opravdu musím přiznat, i když se mi to nepřiznává snadno, že mě jejich nadávky napřed vytáčely. Člověk jim dělá pomyšlení, říkal jsem si, stará se, vaří jim, pere, myje po nich hajzly a všechno a má za to poslouchat, že je... o vděčnosti tu ještě řekne větu Orwell.

V práci se mi smáli, když jsem o nadávajících klientech rezolutně říkal: „Bud’ on, nebo já!“ – Víte, my si dělali takový test, kdo z nás je jaký typ, typů bylo tuším pět a kolegům vyšlo, že jsou „vyjednaváci“, zatímco já že jsem „režisér“. Vyjednaváč, kterému navenek až tak moc nevadí, když se mu kálí na hlavu, je pro sociální práci od pohledu líp vybaven než autoritativní režisér, nicméně časem jsme přišli na to, že i režiséřské kvality se uplatní... často a dobře.

„Bud’ on, nebo já“ mě ale přešlo poměrně snadno. Nadávám se nevyhnete, pokud režiséřsky trváte na tom, že centrum nutně musí mít nějaká pravidla a při porušení pravidel nutně přijde sankce. – Ale nic osobního. Sankce skončí a začínáme zase od nuly, jako kdyby se nikdy nebylo nic stalo.

* * *

Dobrodiní té nuly se my režiséři nedovoláváme snadno. Naše pověst jde za námi. Byl jsem na noční a z ulice jsem slyšel bohatýrský křik klientů, ti na ulici se ptali těch uvnitř: „Kdo je tam dneska?“ – „Matoušek.“ – „Ten vů?! No to je v prdeli...“

Mají vás takovéhle zaslechnuté útržky zlobit, nebo hřát? Má být základní vaší tížadostí, aby se o vás mluvilo jen pěkně? Ani „vyjednaváci“ přímo po tomhle netouží; jen si myslí, že vyjednáváním se dosáhne víc než reží.

Není to pravda... přesněji není to celá pravda.

Starý figl: technika dvou policajtů. Hodný policajt má pochopení a stále jaksí naznačuje možnost smírného řešení, zatímco zlý policajt se tváří jednoduše zle, odvolává se na předpisy a občas zálibně přeleští obušek... možná čtenář v tomhle odstavci shledává menší než malé množství sociální empatie, ale jak naložíte s klienty, kteří jsou schopni říct vaši šéfové: „Vyhul mi.“ Nebo třeba: „Frigidní lesbo!“

Budete koukat do zdi a předstírat, že jste nic neslyšeli?

Pořád je ve městě potkávám; mohli by na mě zahlížet za všechna moje režisérská příkoří. Neděje se. Protože i oni nakonec pochopí, že bez role zlého policajta v pozadí všechna pravidla dřív nebo později přestanou platit a vlády se ujme nejhlásitější klient.

Ještě se k tomu vrátíme, až budeme probírat radikální sociální práci...

* * *

Když už mluvíme o policajtech: chodili za námi často. Naši klienti neumí všichni žebat, pokud je potká sankční vyřazení. Takže kradou, někteří. Nemluvím o tom, že bych jejich trestnou činnost obhajoval; zákony platí pro všechny, někteří prostě nedovedou žebat, nakonec se jim to u soudu nasčítá.

Možná nevíte, že my nejsme ze zákona povinni hlásit podezření na drobnou majetkovou trestnou činnost... neříká se mi to snadno před lidmi, kterým naši klienti ukradli třeba ze zahrady trakař. Ale když se u nás policajti naparovali jako poručík Kojak a lord Petr Wimsey dohromady, chtěli seznamy klientů, plnou součinnost a tak podobně, řekli jsme jim, že bohužel. Že důvěra se buduje dlouho a my že důvěru našich klientů potřebujeme. Zákon neukládá. Na shledanou.

Ano, chovali jsme se jinak, když přijela kriminálka a říkala, že tentokrát jde o vážnou věc... na policajty zkrátka není jen jeden muštr. Pořád to v sobě hledáte.

Vážili jsme slova na lékárnických vahách.

„České prostředí rádo slyší na řešení symptomů. Jsme tak štedří, když jde o to poslat DMS, ale nechod'te na nás s kritikou kapitalismu...“

Proč? Já s kritikou kapitalismu nemám problém, zvláště na úrovni stolní konverzace s přáteli... ne, teď vážně: ať zprava či zleva, byvší socialismus dostává odevšad mokrým hadrem, a dostává právem. Nicméně základní důvody, proč byl kdysi nějak přitažlivý, máme před sebou znovu a nevidí to jen zatvrzelý příznivec tržních řešení.

„Sémě totality klíčí v bídě a nedostatku.“ Truman.

Pravda je, že starat se a nějak se postarat o bezdomovce je pro stát levnější a hlavně snazší než vykročit k opatřením systémovým. – Jenže: k jakým opatřením? Já státu ani systémům moc nevěřím a rozhodně nemám na mysli vznik nových, zaručeně správných zákonných norem... ty by snad měly reflektovat až novou úroveň sebepoznání společnosti.

Jak daleko jste s tímhle úkolem, naše sladké garnitury?

* * *

Roku 1970 vyšlo v Anglii první číslo magazínu *Case Con*, který dával dohromady sociální pracovníky toužící po změně. – *Case Con* je jízlivá zkratka termínu *Case Conference*, tedy „případová konference“; ten termín každý český sociální pracovník zná. „Všichni ti nanejvýš úctyhodní sociální profesionálové kolem kulatého stolu, donekonečna zpracovávající jeden alarmující i dojemný případ za druhým.“

Časopis vycházel osm let, pak zanikl. Ale zasadil a pomohl vypěstovat výhonky něčeho, čemu se dnes říká radikální sociální práce. Radikální sociální práce žádá méně apolitičnosti v našich řadách; chce, abychom více pracovali pro uživatele

služby, méně pro jejího zřizovatele... kritizuje vzrůstající vliv manažerismu, malé zapojení uživatelů služeb do rozhodování o jejich životě a službě. A říká tomu všemu „pozitivní snaha o dosažení společenské rovnosti skrze zapojování znevýhodněných skupin“. – Partnerství!

Nic elitářského, nic paternalistického.

Probírám v duchu naše klienty, je to plus minus dvěstěpadesát jmen; které a jak bych zapojil do rozhodování o naší službě? Co budou chtít a co tím získáme? Rozhodování o jejich vlastním životě se jim v drtivé většině nedaří. – Umím si představit, že by přivítali lepší hmotné zabezpečení... zároveň bych se za ně styděl, kdyby je se vši vehemencí žádali a po mně chtěli, abych s nimi a jejich transparenty demonstroval před úřadem vlády.

Žádná jména mě nenapadají. Těch pár, která by mě snad napadla, jsou lidé, kteří měli za cíl se naší služby co nejdříve zbavit; ne ji zlepšit, aby víc vyhovovala. Já vím, že je dnes takový trend: vyhovět cílovým skupinám. Televize tak bojuje o diváky, politici o voliče, obchod o koupěchtivé maminky... je to tak: pokud by se rozhodování uživatele služby o jeho životě dostalo na dostatečně vysoký, dnes se moderně říká *level*, učinil by uživatel velice podstatný krok k tomu, aby už žádnou službu nepotřeboval.

Jenže naši klienti ji potřebují. Potřebují pomoc a vypadají na to. – Sociální práce se nezlepší, když je do ní vpustíme. Radikálnost sociální práce má cíl, pokud je myšlena pro klienty, jak je v jejich každodennosti známe my: lehkomyšlné, apatické, málo dbající o svůj zevnějšek a zdraví...

Radikální sociální práce budí už známé obavy: že sám obsah práce a její vazba na reálnou klientelu tam ustupuje do pozadí a v popředí se ocitá výklad světa či nekonkrétní projekt změny; musím si klást otázku, jde-li primárně o to svět změnit, nebo se v něm prosadit.

Stát se konečně samí nějakou garniturou.

Zkoušeli jsme, co se zapojování znevýhodněných skupin týče, ledacos. Třeba pouliční prodej Nového Prostoru. Nebudu popisovat všechny peripetie okolo, přemlouvání, doporučování, dodávání sebevědomí; to, jak jsme si všichni časopis hned koupili, aby měl prodávající počinek...

No, nedopadlo to. Ale zkusit se to muselo.

Placené brigády: úklid, sběr infekčního materiálu a podobně. Tady se naše město organizačně nevyznamenalo, ale RSP beztak deklamuje, že u takových aktivit se o antidiskriminační praxi hovořit nedá. „Opravdové inkluzivní přístupy předpokládají dialog a společné rozhodování o provozu sociálních služeb. V případě, že někomu nabídneme koště, naše partnerství (často honorované částkou hluboko pod stokorunu na hodinu) na participativním principu určitě vystavěno není.“

Když ono zamést skutečně je někdy zapotřebí, ten, co na to sám nemá čas, by za tu práci rád zaplatil a ponižujícího na ní není nic. Já zametal denně; zapojování znevýhodněných skupin se dělá jen u počítače, s mobilem u ucha nebo s transparenty v terénu? – Problémem radikálních sociálních pracovníků je, že pro ně „participativní princip“ je prostě princip; bezdomovec je pro ně člověk *an sich*, bez přihlédnutí k jeho skutečnému stavu a potřebám. Samo užívání termínu klient jim připadá dehonestující. „Jak se budeme chovat k někomu, kdo je naším klientem, a jak se budeme chovat k někomu, kdo je naším partnerem?“

To jsou, omlouvám se, žvásty.

Radikalizace zradikalizuje, ale břemenu neulehčí. „Hluboko pod stokorunu na hodinu...“ – kde žije náš RSP? V jakých příjmových skupinách se pohybuje? Já jsem bral, „na vrcholu profesní kariéry“, šedesát pět korun na hodinu netto...

Táž odměna za zametání ulic by mi přišla, když srovnáme obsah práce, velice slušná. – Opravdu nevidím jako reálné, že by naši klienti někdy mohli „participovat“ v auditech a hodnoceních, vedli kampaně a lobbying, opět „participovali“ při fundraisingu a při řízení organizací prostřednictvím účasti v jejich řídicích orgánech. „Podíleli se na spolupráci s médii, kriticky hodnotili zpracování tématu, sami se ho účastnili vlastní produkcí, komentováním, editací a šířením publikací, webů a videí, spolupracovali při výzkumech, kdy se sami zapojí v roli zkoumaných i výzkumníků. V rovných počtech a za rovný peníz se dělili o příspěvky na konferencích...”

Zešleli jsme už úplně, milí radikální sociální pracovníci?

My bychom přivítali, kdyby naši klienti aspoň občas participovali při úklidu svinstva, které po sobě v centru nechávají. – Taháme jim z nohou červy. Smýváme z nich hovna, uklízíme zvratky, zabavujeme alkohol. Necháváme si za to všechno nadávat a opatrně cítíme aureoly, aby nám víc zářily...

* * *

Já to možná neumím říct. Stane se, že k sociální práci přijdete jako slepý k houslím; děláte ji zprvu, protože musíte, ale časem vám dojde, že i chcete. Poněvadž když ji neuděláte vy, nikdo jiný ji neudělá. – Jenom hrdost vám to nepřináší, abyste nemysleli; někdy cítíte vztek, bezmoc, nadáváte nahlas... a to je dobré, to si dopřejte. Uleví se vám.

Řeknu upřímně, že navléct si rukavice a uklízet cokoli pro mě nikdy nepředstavovalo potíže. Daleko složitější bylo zvládat, když klienti sprádali vize budoucnosti. („Jestli chceš Boha rozesmát, pověz mu o svých plánech.“) Znal jsem je jako svoje boty a věděl přesně, co je a co není v jejich silách, ale viděl jsem, jak oni věří tomu, co plánují, pro tu krátkou pěknou chvíli věří. Říká se tomu myslím konfabulace.

Co s tím? – Vybaví se vám Holden Caulfield, jak stojí při okraji srázu a hlídá žito, ve kterém běhají děcka...

Být jiný.

Jeli jsme do Prahy na Neviditelnou výstavu; oč jde, vysvětlím za moment. Na nádraží jsme potkali klienty, říkali, že čekají na vlak, ve skutečnosti asi vychutnávali teplo čekárny. Byli prý ve sběrně. – „Železo?“ – „Hliník a měď.“

To znamená, že teď nějaký hliník a nějaká měď chybí někde, kde chybět nemá, ale oni vědí, že s touhle informací nikam nepoběžím. Taky kam. – Kdyby šlo o můj hliník a moji měď, to bych jinak nadával! Ale snad mi rozumíte.

Neviditelná výstava je návštěva ve světě nevidomých. Já vím, že jejich svět je i náš svět... ale oni v tom našem musí žít pořád, takže dává smysl nahlédnout k nim, aby se aspoň trochu vědělo, co znamená být jiný. Hodinu a půl nevidíte nic; orientujete se jen ostatními smysly a hlasem průvodce. Váš průvodce, ano, je nevidomý.

Přišli jsme dřív, prohlédli si hlavolamy, které jsem nebyl schopen rozlousknout, ani když jsem na ně koukal, zahráli si šachy; to si navléknete černou pásku přes oči, šachy pro nevidomé jsou zasunovací, bílé figury od černých poznáte po hmatu, bílé mají nahoře takovou krupičku... já mám konec konců třicetiletou šachovou stáž, dokonce mezinárodní, sehrát partii naslepo umím, ale má žena v tom pochopitelně plavala. Ani jen po hmatu najít figurku, kterou chci táhnout, není vloženo *einfach*, takže ona občas tahala mými figurkami a brzy nastal takový candrbál, že jsme si pásky sundali a smáli se, co jsme na šachovnici natropili.

* * *

Docházelo nám, pomalu a po kouskách, že být nevidomý znamená si tu pásku nikdy nesundat. Protože to nejde.

Ostatní návštěvníci byli o nějakých třicet let mladší než my. Existuje snad nějaký věkový předěl, za kterým už člověka nezajímá, co je to být jiný? – Na výstavě jsme, „pod příkrovem nejčernější tmy“, prošli byt s příslušenstvím, garáž, ocitli se na veřejné komunikaci, navštívili hájenku a došli do galerie, kde jsme pouze hmatem okukovali sochy. „Já myslím, že je to sova,“ řekl jsem o té své, a průvodce řekl: „Ano, výborně, je to egyptská sfinga...“

Jednu dívku postavil k soše nahého chlapa a ona ji rozpoznala bez problémů; ještě se ptal, jestli by uměla říct křestní jméno toho chlapa; chtěl jsem se rehabilitovat a pravil jsem zkusmo: „David?“ – Nakonec jsme zašli do baru, a jen prsty odpočítat správné mince je docela rébus.

* * *

Průvodce měl živý hlas, byl vtipný, empatický... vůbec mě nenapadlo, že říkám něco nevhodného, když jsem mu už na světle řekl: „Vypadáte úplně jinak, než jsem si vás podle hlasu představoval.“ – To když při prvním setkání řeknete ženě, se kterou jste si až dosud jen telefonovali, bude se vás trochu koketně vyptávat, jak jste si ji představovali... bude-li to pro ni lichotivé, můžete klidně zabíhat do detailů. Věřte mi, mám s tím zkušenosti.

Ale náš průvodce udělal jen: „Tohle mi říká každý.“ A bylo vidět, že jsem mu nezpůsobil radost.

Být jiný.

* * *

Jeli jsme domů a já zas musel myslet na to, že společnost by neměla zapomínat na své jiné. Těžko si kdy sundají tu pásku... námitky, zvláště od dobře situovaných, znám a docela dost na ně kašlu. – Nejsem Alexandre Dumas mladší (ten od Dámy s kaméliemi), abych nad „padlými“ leda krčil nos a na jejich pláč odpovídal: „Co nám tímhle chcete dokázat?“

Zmínil jsem se už o sebeprojekci lidí bez přístřeší do obrazu vzpoury proti establishmentu... lidově: jako že oni si cosi namlouvají, aby si mohli sami sebe vážit. – Ale ta vzpoura, ať už víc nebo míň fiktivní, má zároveň jednoznačné oprávnění v ostentativní debilitě, jíž se celý náš slavný společenský systém prezentuje... že tomu nerozumíte?

* * *

Zažili jsme se synem takovou příhodu: když skončil školu, na jednom z prvních personalistických dotazníků našel otázku: „Jaké největší chyby jste se ve své práci dopustil či dopouštíte?“ – To samozřejmě nevěděl, neuměl jsem mu poradit ani já. Ať jsem přemýšlel, jak jsem chtěl.

Zavolał jsem kamarádovi, který u gigantického telefonního molocha (nejmenovat, samozřejmě!) zastával všelijaké řídicí funkce a personalistiku dělal taky, jak se na tohle odpovídá. Odpovídá se tak, že největší má chyba je upřednostňování zájmů firmy před zájmy vlastními... pro firmu dýchám, nemusím ani jíst, když pracuju, a klidně bych ve firmě i spal.

Někdy vás takové šaškárny rozesmějí, mě tenkrát sklíčily.

Syn práci dostal, jenže ne každý otec uchazeče o práci má kamaráda personalistu. Co mají dělat ostatní? Takhle blbou odpověď přeci sami od sebe nevymyslíte!

* * *

A jak ji má vymyslet člověk bez přístřeší? Jak mu poradí dobře situovaný občan nebo radikální sociální pracovník? – Zažil jsem personalisty vysloveně hnusné, opájející se situací; já jsem ovšem měl sílu vstát a žádat, aby mě zavedl tam, kde si můžu na něj stěžovat; dokáže tohle bezdomovec?

Kéž by... ale k práci mu to nepomůže, jak jsem zjistil.

Když se ucházíte o práci, mnoho si s personalisty užijete: „Vy nejste člověk, kterého hledáme.“ – Už existují návody, jak napsat životopis, aby v něm bylo dovedností přesně tolik, kolik je potřeba. Ne méně, ne víc! To by mohlo výhledově ohrožovat i personalistu a dalo by se použít jako záminka: „Vy máte nějakou cenu na trhu práce a nemůžete jít pod ni.“

Taky jak se obléct, do nejtěšnějších detailů. Jak se chovat, skromně, ale přitom sebevědomě, jak si uvědomit a přijmout, že podle nějakých pravidel se hraje každá hra... v mém věku si vážně připadáte hloupě, když máte na povel panáčkovat jen proto, abyste mohli chodit do práce. – Čím se to ve skutečnosti liší od normalizačních prověrek, kde jedinou otázkou bylo: „Souhlasíte se vstupem sovětských vojsk?“

Když jsem při hledání práce měl životopisů a personalistů tak akorát, dostal jsem radu, která se mi líbila: vybrat si podnik, suverénně do něj vejít a říct: „Tady chci dělat, protože. Budu tu klidně měsíc na zkoušku bez platu, a vy se pak rozhodnete, jestli se vám hodím...“

Což zdánlivě nabízelo jináči možnosti než přijímací řízení, při nichž personalisté jdou otázkou po otázce z manuálu pod stolem... bože, jak jsem byl hloupý! Téhle rámcové dohody se dávno používá a je to jen další způsob zneužívání lidí, kteří hledají práci: prostě se jim po měsíci poděkuje a popřeje mnoho štěstí...

Do centra mezi bezdomovce chodí spousta šíbrů, slibujících hory doly. Ve výsledku to pak dopadá tak, že klienti tvrdě pracují dva tři dny, pak se jim řekne, že nic, a dá se jim šedesátikorunová stravenka. Začal jsem ty elementy vyhazovat, sotva otevřeli zobák, oni se všelijak prsili, já okázale vymáčkával číslo policie... stejně pak nějakou duši ulovili a ta duše mi po týdnu přišla říct, že jsem měl pravdu.

Ale příště se zase nechají obalamutit a půjdou. Tolik chtějí vidině práce a výdělků uvěřit...

Nemusím už hledat práci, jsem na vejminku.

Trochu jsem se divil, že jsem k výběrovému řízení na svého nástupce nebyl přizván; trochu jsem se taky divil, že se tomu nikdo ani trochu nediví. Některé moje zkušenosti si žádaly být uplatněny. – Na druhou stranu: kolegové si vybírali kolegu. Oni spolu budou muset spolupracovat, oni spolu budou muset vyjít. Krom toho bylo zapotřebí, aby centrum během výběrového řízení dál fungovalo, takže hrát si na manažery lidských zdrojů jsme opravdu nemohli všichni.

Koho v takové chvíli hledáte? Někoho spíš alternativního, nebo někoho víc empatického? – Hledáte někoho, kdo bude ochoten dělat cokoli, protože právě cokoli tu bývá nejvíc zapotřebí.

Někdo by se měl naučit i toho zlého policajta.

* * *

Jak dělat sociálního pracovníka třeba v místech uplatňujících strategii „nulové tolerance“? Kolik z nás je ochotno zařadit se do průvodu odpůrců „neoliberální praxe“, když zároveň víme, že na naše místa čeká čtyřicet dalších zájemců?

Těžko říct. V mém CV se o tom nedočtete, tam se takové věci nepíší, ale odpůrcem lečného jsem občas byl. – Skutečnost, že sociální pracovníci někdy sledují zájmy zřizovatele či zaměstnavatele víc, než je zdrávo, samozřejmě vidím. Však i oni sami jsou nad propastí, trochu jsme nad ní všichni. Všichni se můžeme zítra sejít na ulici a zlý policajt nám bude pendrekem bíbat nad hlavou.

Nebojím se, opravdu se nebojím (zase mi nemusíte věřit) větší angažovanosti, „narušení bubliny profesionálních sociálních pracovníků“... ale musel bych vědět, tak jako i při dal-

ších svých angažmá odpůrce jsem potřeboval vědět: proti čemu, ale taky pro co konkrétně se angažuju.

* * *

Pro co konkrétně? Já za svou osobu pořád nevím. Asi nebylo úplně spravedlivé, když jsem řekl o státu, že je blbec; na kolika procentech povrchu zeměkoule se vlády vůbec nestarají, jestli má každý občan měsíčně aspoň tolik a tolik?

To se o našem státu říct nedá. Stará se. Nicméně koncepční jeho myšlení by si jistě žádalo lepšího, a že by veřejně představil svou vizi a rázně tím odpověděl jak zastáncům represe, kteří by všechny lidi žijící na ulici nejraději odklonili jinam, tak radikálním třestilům, pro které klienti nejsou klienty, nýbrž partnery... toho jsme se taky zatím nedočkali.

Jistě je momentální stav všelijaký, ale ptám se, zda radikalizace represe nebo sociální práce je cesta z něj. Chtěli bychom dělat líp a určitě bychom přivítali, kdyby někdo s vlastní zkušeností vyprávěl, co dělají jinak a proč. – Nevíme, jak svou práci vykonáváme v poměru k hypotetickému ideálu, jež by si žádala naplnit; každopádně jsme široko daleko jediní, kdo pro lidi bez přístřeší něco dělá; už jen z toho titulu jsme nejlepší. Je to dost, nebo málo?

Píšu, a píšu to bez rozpaků, že nevím; garnitury vám nikdy neřeknou, že nevědí, ty si budou „rozhodně uvědomovat“; radikálové poradí vzít transparent, zapojit klienty a jít...

* * *

Takže si, když zrovna nepíšu tohle, vychutnávám představu výběrového řízení na pozici sociálního pracovníka nebo pracovníka v sociálních službách, kde za stolem dřepí naši klienti a já jim říkám: „Upozorňuju vás, že v prostorách Nízkoprahového centra chlastat nebudete!“

A klienti se spokojeně roztleskají: „To je zásadový chlapík, toho berem!“

Říkal jsem na začátku, potom v průběhu a říkám tak trochu pořád, že je otázka, jak tohle budu psát; že ani úplně nevím, jestli chci, ale to asi ano. Určitě neměly vzniknout žádné Želary z chodníku... jsem naštěstí vázán tou povinnou mlčenlivostí a vždycky se na ni rád vymluví.

Pojmout věc jaksi odborněji nebo snad systematicky já těžko můžu, a hlavně nechci; texty, které se o to pokusily, připadaly mi jako tasemnice oplodňující samy sebe. Přál bych si mít s nimi zkušenost jinou... zatím tvrdím, že odbornějším čtením si pro výkon sociální práce neosvojíte podstatného nic.

Co odbornější čtení nabízí: v podstatě popisuje existující modely, upřesňuje terminologii k nim, dovozuje, že sociální stát si neví rady, postindustriální společnost že si neví rady, postmoderní myslitelé že si taky neví rady. – A štve mě, doopravdy mě štve, jak odbornější bystří mozkové jen plýtvají svou bystrostí a hledají jakýsi šém, jehož zasunutím na místo (ne, nemyslím to jako sexuální jinotaj) dochází... cha!

Pardon. Tahle asociace mě dostane pokaždé.

* * *

„Počáteční růst byl zdravý. Brzy se však ukázalo, že jedním z následků rostoucí moci velkopodnikatelů je zotročení státu. Tito vynalézaví odvážlivci byli neuvěřitelně pracovití, nebojácní a houževnatí, často však i bez veškerých zábran. V průběhu několika let vyrvali většině země kontrolu nad politickými institucemi. Aniž změnili ústavu, fakticky ochromili vládu... co chtěli? Podnikání bylo pro ně náboženstvím, které má svůj rituál a svou teologii, své vysoké hodnostáře a svou hantýrku. Protože viděli zemi jen ve vztahu ke svému podnikání, nechápali ani její potřeby, ani její nebezpečí...“

Tohle je zhruba kritika kapitalismu, jíž jsem na své úrovni, tedy na úrovni stolní konverzace s přáteli, schopen. Napsal to Maurois v polovině minulého století, o situaci z konce století předminulého.

Není divné, že ta slova pořád nějak platí?

* * *

Psát o bezdomovectví je dnes až na čestné výjimky způsob osvojování světa, v němž jde o ten svět; o nic menšího v něm nesmí jít. Způsob, v němž bezdomovectví jako takové je jen symptomem něčeho důležitějšího porouchaného, co by se mělo spravit jako první a bezdomovci by se pak sami od sebe ocitli mimo gravitaci. – Jistě, odstranit příčinu bolesti je daleko lepší než poskytnout tišící lék...

Jenže: jak odstranit? Existují úvahy předpokládající mechanismus, který při správném nastavení restartuje cokoli, i život. Nebo aspoň měl by. O sestrojení takového mechanismu, o vyléčení světa z jeho strážně se cítí povolán uvažovat kdekdo, kdekdo to s gustem dělá; ať už na přímou objednávku donátorů, nebo z důvodu jakéhosi intelektuálního neklidu či chvění. Jak rádi by systémoví dohlížitelé veškerenstva našli spásnou formulku! – Není proč nepřát jim úspěch; ale potřebovali by ještě pokročit ze stadia úvah ke konkrétním projektům, mezitím se stát multimiliardáři či ministry financí, koupit televizní kanál jako hlásnou troubu... to bychom teprve koukali, co by z nich lezlo!

Jak odstranit? Význačný sociolog význačně levicového zaměření, byl to Jan Keller, řekl v rozhovoru o dolech, kterým hrozilo zavření, že pokud horníci dostanou jako odstupné mzdu za celý rok (šlo o velmi slušné peníze), peníze rozfrcají a budou bez práce a bez perspektivy... takže máme dál doloovat uhlí a hromadit je na haldách?

Systémoví dohlížitelé se k nám chtějí chovat jako k bezdomovcům ještě dřív, než se jimi staneme.

Napsal jsem kdysi a uveřejnil takovou parodii na udílení ceny... jako že udílet ceny je rozumnější než usilovat o jejich udělení. Že udílet je zkrátka zaměstnání jistější, lépe honorované a stálé.

A zrovna tak psát o sociální práci je méně rizikové než ji dělat; spřádat nit výkladu o problému bezdomovectví je ve všech směrech výhodnější než zkoušet řešit něco, co stejně nevyřešíte, ani kdybyste se...

Takže tady sedím a spřádám nit.

Snad už jste mi odpustili, že jste tu nenalezli zaručené návod, hlubokou analýzu či nová pronikavá řešení. Dílem kvůli autorově zjevné nedostatečnosti v oboru sociálního inženýrství, dílem kvůli jeho nechuti k přečtenému sociálně orientovanému balastu, dílem kvůli tomu, že aspoň zbytky zdravého rozumu si snad autor i do vejminku uchoval.

Spřádám nit. – Kdy jste naposledy četli něco od sociálního pracovníka nebo nějakého viděli mluvit v televizi? Co jste mu říkali? Líbil se vám? Tedy pokud se zrovna v reportáži nepohyboval po bytě, nestřídal medový hlas s tiše výhružným („se nakonec klidně může stát, že vám odebereme děti“) a neměl za zadkem policajta, protože co kdyby mu náhodou někdo z toho bytu potřeboval, chtěl nebo musel jednu vrazit?

To mi připomíná ještě jednu naši speciální klientku: dostala od města byt a neúnavně ho zaplňuje krámy, které najde na ulici nebo posbírá v popelnicích. Věci, které by ráda měla, si pochopitelně nemůže koupit, přesto by chtěla aspoň něco mít. Není to sice přesně jako ty věci v televizi...

Lezou z toho breberky a ke krysám a potkanům zřetelně není daleko. Ta dáma má asi patnáctkrát víc podprsenek než kterákoli z vás, milé čtenářky! Některé neuvěřitelných rozmě-

rů. – Občas ji navštívíme, zhrozíme se, objednáme multikáru, naše klientka sedí na té hromadě haraburdí a brání ji vlastním tělem... po sociálních pracovnících a policii plive.

To by měla televize natočit a odvysílat!

* * *

Jak tohle budu psát?

No, nějak jsem nakonec uspěl... docela bych si byl přál umět to takhle: „Už nikdy si nebudu myslet, že všichni tuláci jsou ožralí lotři, nebudu čekat, že nějaký žebrák bude vděčný, když mu dám penci, ani nebudu překvapen, že nezaměstnaní ztrácejí energii... svoje obnošené věci už nikdy nevyhodím a nikdy neodmítnu reklamní leták, když mi ho na ulici budou nabízet.“

To taky napsal Orwell. – Ve spoustě anket, jestli se má nebo nemá dávat žebrákům, mezi mnohomluvnými odpověďmi celebritních blbečků potěší lakoničnost Karola Sidona, tehdy ještě rabína: „Má. Od toho tu přeci jsou.“

Každá drobnost, kterou pro ně můžeme udělat rukama či šrajtoflí, má vyšší cenu než sociologické koncepty, donekonečna upřesňující obsah pojmů. – Představte si sami sebe, jak to pojmáte intelektuálně zodpovědně: sedíte v knihovně plné svazků, rozhlížíte se po regálech a říkáte si Pravda tu někde určitě je...

Nepřipadali byste si jako cvoci?

* * *

Jsme téměř u konce.

Spásnou formulku jsme nenašli, a já pořád doufám, že jsme ji ani nehledali. – Prostě jsem jen napsal, co jsem musel; nějakou podobnou nebo úplně jinou knížku o tomtéž by možná potřebovalo napsat víc lidí, jenže se bojí, že by mohli mít problémy v zaměstnání nebo o ně vůbec přijít...

Tak si budou moct aspoň číst.

Před zatažením opony ještě jedno umění? – Našli jsme na nástěnce verše, které se k tématu docela hodí:

*Hledal jsem věc, za kterou je třeba bojovat
Hledal jsem, jestli má cenu na muže si hrát
Až potom jednoho dne
Jsem poznal, že asi ne
Že je to těžší než chtít chytit vítr*

„To jste napsal vy?“ ptali jsme se autora, on skromně pomrkvával očičkama, „to je pěkný!“

Já vím, že jsem mohl a měl zůstat zticha. Jenže já mám s literárním vykrádáním problém, řekněme silný osobní, takže když jsem ho zase viděl stát před tím papírem a obdivovat se, nikdo zrovna nebyl okolo a já nemohl tím, co řeknu, napáchat žádné společenské škody, přistoupil jsem k němu a řekl potichu: „To je přeci Merta, ne? Jak jste si mohl myslet, že to nepoznáme?“

* * *

Ano, byla to pitomost. Moje pitomost. Komu záleží v centru pro bezdomovce na autorských právech? Jenže mně někdy hodně vadí ta jejich ochota nebo možná drzost brát si všechno, co je napadne; protože to nemají, protože jim to svět nedal, protože jim dluží zájem, respekt... nebo myslíte, že nedluží?

Tak strašně bych jim přál, aby se na to, co jim svět dluží, dokázali úplně vykašlat! Aby se zastavili, zamysleli a sami sobě řekli: „Tady je bod nula. Nahoru to půjde pomalu a blbě. Ale je to sakra můj bod nula a moje cesta, jen moje, a já už na ní nechci a nebudu lhát ani krásť.“

Já vím. „Snění mě unáší za hranice možného.“ Wilder.

* * *

Líbí se mi country písnička *That's How I Got To Memphis...*
říkám si proč, když country nikdy nebylo můj šálek kafe.

*Viš, kdybys ji viděl, řekl bys mi to, protože jsi můj přítel
Musím ji najít, a když řekneš, že tam není
Půjdu po stopách jejích slz
Neměl jsem ani sousto
Nespál jsem tři dny a tři noci
Přesně tak jsem se dostal do Memphisu*

Hm. Takže jsme v Memphisu. – Vysvětlili mi, že Memphis je v písničce jednoduše metafora, místo, kde právě teď jsme... že vlastně vůbec nejde o to, kde jsme, nýbrž o to, jak jsme se sem dostali.

No, ano: jak jsme se sem dostali?

* * *

Na sklonku roku jsem byl dvakrát za přáteli, trochu si mě podali, já jim oplatil, zkusit se to muselo... ale takhle bychom mohli pořád dokola, jako když se společně zpívá Pes jitřničku sežral. Nebo byste chtěli radši čist historizující výlevy typu: „sociální práce se jako obor začala profilovat v povýšeneckých a charitativních podobách“?

Načež prý prošla dlouhým vývojem až k dnešnímu pojetí.

Přemýšlím, co asi tak může představovat „dnešní pojetí“, trochu se radím se svým svědomím, jestli se taky někdy „neprofiluju“ povýšenecky...

Dostali jsme se sem a jsme tady. Sociální pracovník a pracovník v sociálních službách, hodný policajt, zlý policajt, vyjednávači a režisér.

Pořád platí, že jsme služba. Nic osobního.

Jak od nás klienti odcházejí.

Nejčastěji prostě zmizí, osud je odvede; seženou si práci přes půl republiky, odjedou za ní, brzy o ni přijdou a už tam zůstanou. Protože nemají na cestu.

Nebo o práci třeba nepřijdou a normálně pracují i žijí (což bychom se moc rádi dozvěděli, ale náš svět je zařízený tak, že většinou dostáváme jen špatné zprávy).

* * *

Ten hoch, co si vypůjčil Mertovu písničku, brzy odjel. Odvedl ho osud? – Jednou jsem slyšel, jak mu na klientské místnosti přikazují, aby zavřel dveře, on je poslušně zavřel, dokonce u nich stál jako vacha... takže jsem ho klikou nabral do žeber, když jsem dveře prudce otevřel. Pochopitelně klienti krabice s vínem a nahýbali je, hned byli venku a tomu hochovi jsem řekl: „Víte, že bych si o vás tohle nemyslel?“

Takže se sebral a jel.

Třeba měl dojem, že už úplně ztratil kredit; jistě se najde nějaký rozumbrada, který ho bude litovat a vriskat: „Individuální přístup!“ – Já nějak litoval celkem všechny naše klienty, i ty hůř přízpůsobivé, ale nezačal jsem kvůli tomu nad vším zavírat oči.

* * *

Řečmi o osudu mohu dobře situované čtenáře jen rozčílit. Předpokládám u nich aktivní postoj k životu: mít vlastní osud pevně v rukách a tesat ho jako Michelangelo toho Davida. Radikální sociální pracovníci mají nepochybně podobný přístup: dokonce jak aktivní, tak aktivistický. „Mlčení sociálních pracovníků má bohužel velké dopady.“

No dobře, já přeci nemlčím. O osudu se mluvit má.

* * *

Měli jsme klienta, který miloval řeku Sázavu. Líbila se mu, chtěl s ní být, často ho živila; milionkrát ho chytili bez rybářského lístku, milionkrát pokutovali, byl dokonce ve vězení pro dluhy z těch pokut... milionkrát ne, ale víckrát ano. Toulal se, žil, postupně mu na život docházel dech, myslím doopravdy; dusil se, volali jsme mu v noci záchranku, doktoři ho dávali v nemocnici dohromady, ale o moc lepší už to nikdy být nemohlo a on to chápal. Taký mu bylo přes sedmdesát.

Takže podepsal revers a šel.

Nastalo jaro, poslední jaro a řeka volala, ještě s jedním naším klientem (pořád dodržuju tu mlčenlivost) si pořídili stan. Je to takový trefný výraz: pořídili. – Ne, abych nekřivdil: myslím tenkrát dali na hromadu důchod a dávky hmotné nouze, vybrali něco lacinějšího a nechali svět za zády, potajmu rybařili, jaro bylo čím dál barevnější, řeka teplejší, dýchalo se mu čím dál hůř. Jednou za východu slunce se potichu, aby kamařáda nebudil, přestěhoval ze stanu na trávu, koukal na řeku, zapálil si poslední cigaretu. Pak zavřel oči.

Když ho našli, lezly mu po tváři mouchy, „plné rozednívacího se pocitu štěstí“.

* * *

Určitě neumí žít na výbornou, naši klienti... ale dobrá smrt je tu i pro ně. – Pověděl bych vám ještě anekdotu, jak se v nebi objevila jitrnice, ale tu by římští katolíci nerozdýchali.

Řeknu jinou; ve skutečnosti to není ani tak anekdota jako bonmot. Znáte ho, je poněkud letitý. Já vím, že bonmoty nemají teď v naší zemi dobrou pověst... takže: jaký je rozdíl mezi optimistou a pesimistou?

Optimista pevně věří, že náš svět je přese všechno nejlepší z možných. – A přesně toho se pesimista obává.

*Tyhle poznámky
nebo jak to vlastně nazvat?
věnuju Alence, Kešce, Mišce, Pavlovi,
proč jim? no, oni to určitě vědí...*

Texty o sociální a radikální sociální práci, jejichž díkce je zde zmiňována
na stranách 47 – 68, byly uveřejněny v Deníku Referendum
a jejich autory jsou Saša Uhlová, Rad Hetmánková,
David Poživil a Laco Toušek.

